

RUCH KONTROLI WYBORÓW

FAŁSZOWANIE WYBORÓW I SPOSOBY ZAPOBIEGANIA NIEPRAWIDŁOWOŚCIOM

**poradnik dla wolontariuszy RKW
i komitetów wyborczych**

Warszawa 2015

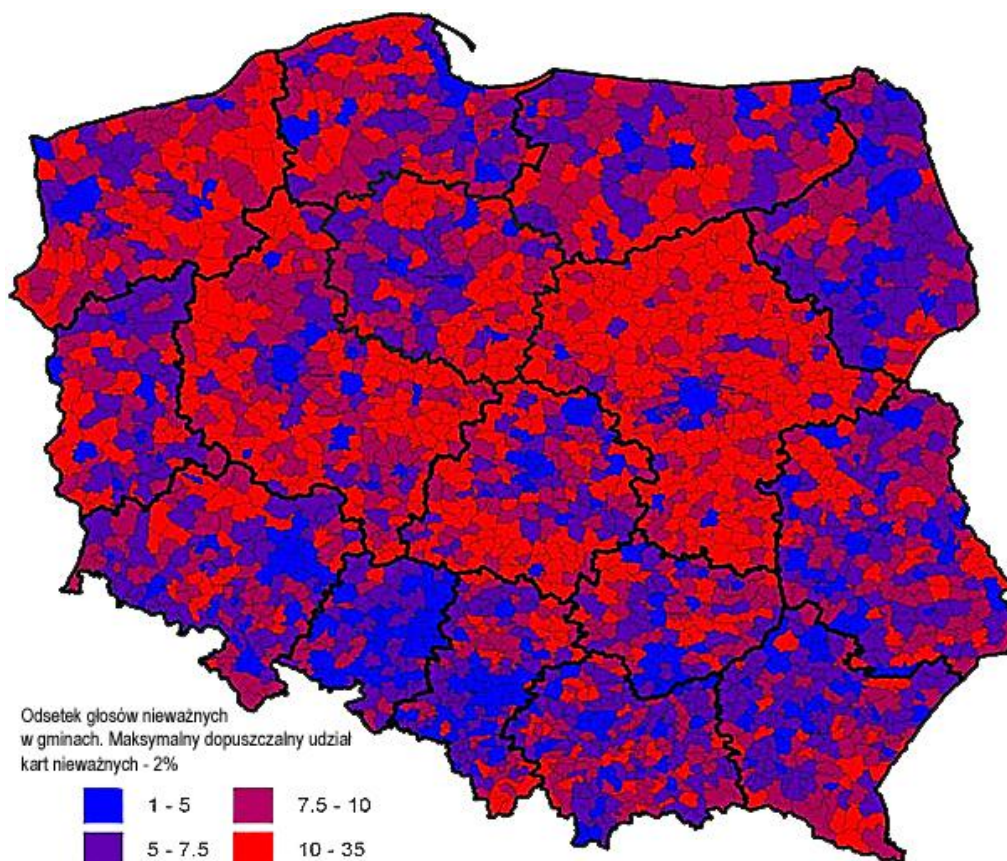
Spis treści

Wstęp	3
Metody fałszowania wyborów	5
I. Etap ustalania składów komisji wyborczych	5
II. Etap przygotowania wyborów	6
Nieprawidłowości na drukach kart do głosowania	6
Fałszowanie spisów wyborców	6
Ukrywanie kart do głosowania	7
III. Etap głosowania	9
Wydawanie wadliwych kart do głosowania	9
Fałszowanie podpisów w spisach wyborców	9
Dorzucanie kart do głosowania do urny wyborczej	10
Karty ukryte w dodatkowej urnie wyborczej	11
Wynoszenie i wnoszenie kart do głosowania	12
Głosowanie niezgodne z treścią pełnomocnictwa	12
Nieuprawnione głosowanie korespondencyjne	13
Agitacja w lokalu wyborczym	14
IV. Etap ustalania wyników głosowania	15
Wprowadzanie celowego bałaganu i pośpiech	15
Niewłaściwe segregowanie i zliczanie kart do głosowania	16
Unieważnienie i uważnienie oddanego głosu	17
Dorzucanie lub kradzież kart do głosowania	17
Wymiana wszystkich lub części kart do głosowania	18
Fałszowanie protokołu wyników głosowania	18
Fałszowanie danych w systemie informatycznym	19
Niewłaściwa prezentacja wyników	20
Zacieranie śladów fałszerstw w obwodach głosowania	21
Zniekształcanie wyników na wyższych poziomach zliczania głosów	22
Reagowanie na naruszenia prawa	24
Struktura organów wyborczych	24
Stałe i doraźne organy wyborcze	24
Państwowa Komisja Wyborcza	24
Komisarz wyborczy	25
Protesty wyborcze	26
Podstawy prawne	26
Przesłanki unieważnienia wyborów	27
Rozpatrywanie protestów wyborczych	29
Reagowanie na nieprawidłowości w komisjach	29
Odpowiedzialność funkcjonariusza publicznego	29
Dokumentowanie naruszeń procedury wyborczej	31
Kontrowersyjność niektórych wytycznych PKW	33
Skargi do komisarza wyborczego	34
Zawiadamianie Policji	34
Przerwa w głosowaniu	35
Ustalanie wyników w systemie RKW-IT	35
Zalecenia dla mężów zaufania	38
Psychologiczne aspekty pracy w komisji wyborczej	38
Lista kontrolna zadań męża zaufania	39
Video poradniki dla mężów zaufania	40
Schemat ustalania wyników głosowania	41

Wstęp

Rażące zaniedbania ze strony Państwowej Komisji Wyborczej (PKW) oraz wyborczej administracji w wyborach samorządowych przeprowadzonych jesienią 2014 roku niezbicie dowiodły, że mamy do czynienia z celowym, zakrojonym na ogromną skalę działaniem wymierzonym przeciwko polskiemu narodowi. Fałszowanie wyborczych procedur jest działalnością przestępczą o najwyższej szkodliwości społecznej, godzącej w fundamenty funkcjonowania demokratycznego państwa-prawa. W przypadku sfalszowania wyborów, organy władzy państwowej i samorządowej działają bez legitymacji suwerennego narodu, czyli bezprawnie. Fałszowanie wyborów, wielokrotnie demaskowane i potwierdzone w badaniach analitycznych, było przez wiele dziesięcioleci narzędziem sprawowania opresyjnej komunistycznej dyktatury i nadal pozostaje instrumentem panowania nad społeczeństwem przez polityczno-oligarchiczne grupy interesów w III RP.

Rysunek 1: Wybory do sejmików w 2014 roku. Kolory oznaczają odsetek nieważnych głosów oddanych w poszczególnych gminach. Kolor niebieski wskazuje gminy, gdzie głosowanie przeprowadzono prawidłowo. W pozostałych gminach – kolor fioletowy, burgund i czerwony – doszło do nieprawidłowości w procedurach wyborczych. Maksymalny dopuszczalny udział kart nieważnych w wyborach: 1% – wybory jednomandatowe i prezydenckie; 2% – parlamentarne i samorządowe; 0,5-0,7% – wybory w II turze i w okręgach jednomandatowych.

Źródło: archiwum.rp.pl - J.Flis, K.Rzążewski, P.Śleszyński
Zobacz także: wyborynamapie.pl oraz wbdata.pl

Konieczność opracowania tego poradnika zrodziła się z pilnej potrzeby uzdrowienia najważniejszej demokratycznej procedury, w której suwerenny naród podejmuje decyzje o swojej przyszłości. Poprawa sytuacji jest możliwa pomimo wielu mankamentów wyborczego prawa i źle funkcjonującej wyborczej administracji państwowej. Kluczowe znaczenie ma w tym zakresie jakość działania obwodowych komisji wyborczych, a ta przede wszystkim zależy od uczciwości jej członków wyrażającej się w rzetelnej pracy od momentu przygotowania wyborów, poprzez obsługę głosowania

i liczenie głosów, aż do prawidłowej publikacji wyników i archiwizacji wszystkich dokumentów wyborczych, a także oraz skuteczności społecznego nadzoru realizowanego przez mężów zaufania i międzynarodowych obserwatorów.

Warunkiem efektywnej społecznej kontroli realizowanej przez członków komisji i mężów zaufania jest dobra znajomość przepisów prawa wyborczego oraz nieuczciwych praktyk wpływających na wyniki głosowania. Poradnik ten, w odróżnieniu od innych opracowań tego typu, koncentruje się na opisie metod fałszowania wyborów, udzielając praktycznych wskazówek jak im zapobiegać, dokumentować oraz jak reagować na każde z nich. Opisy przedstawione zostały w układzie chronologicznym, począwszy od etapu przygotowania wyborów, a zakończywszy na ogłoszeniu wyników głosowania i przekazaniu ich do społecznego systemu gromadzenia i przetwarzania danych wyborczych zorganizowanego w ramach **Ruchu Kontroli Wyborów** (RKW). Wiele miejsca poświęcono zasadom reagowania na nieprawidłowości, prezentując między innymi zasady składania skarg i protestów wyborczych oraz współpracy z organami ścigania.

Spółeczny nadzór nad przebiegiem wyborów jest niezbędny ze względu na konieczność odbudowania zaufania do struktur państwa i zwiększenia wpływu społeczeństwa na jego funkcjonowanie. Uświadomiona przez większość narodu bezsilność wobec dotychczasowych wyborczych nadużyć, a także brak skutecznego przeciwdziałania im ze strony partii politycznych jest podstawową przyczyną bardzo niskiego zainteresowania wyborami. Niska frekwencja potęguje z kolei wpływ nieuczciwych praktyk w komisjach wyborczych na zniekształcenia wyników głosowania.

Organizacja wyborów prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych jest w pewnym zakresie odmienna, natomiast metody fałszowania na poziomie obwodowych komisji wyborczych pozostają takie same. Odmienności dotyczą głównie kart do głosowania (pojedyncze arkusze lub broszury) i ograniczeń terytorialnych (np. w wyborach samorządowych). Dlatego ile razy jest w tym dokumencie mowa o „karcie do głosowania”, tyle razy należy rozumieć kartę w formie pojedynczego arkusza lub broszury. Jeśli mowa jest o „wójcie”, należy ten termin odnosić także do burmistrza lub prezydenta miasta. Wszelkie uwagi dotyczące przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej dotyczą również jego zastępcy.

Pamiętaj!

- **Członkowie obwodowej komisji wyborczej korzystają ze szczególnej ochrony prawnej, ale ponoszą również odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni.** Za przekroczenie swoich uprawnień, niedopełnienie obowiązku lub działanie na szkodę interesu publicznego albo prywatnego ponoszą odpowiedzialność karną za przestępstwo.
- **Członkowie komisji, mężowie zaufania i międzynarodowi obserwatorzy nie mogą być ograniczeni w swoich prawach związanych z udziałem w pracach obwodowej komisji wyborczej.** Nie można w szczególności ograniczać ich prawa do sporządzania dokumentacji fotograficznej, nagrań audio i video, notatek podpisanych przez świadków wykroczeń lub przestępstw oraz sporządzania innych dowodów naruszenia prawa. Niektóre wytyczne PKW zostały wydane bez podstaw prawnych.
- **Podstawowe znaczenie dla skutecznego dowodzenia przed sądem nieprawidłowości zaistniałych w dniu głosowania ma wniesienie przez członków obwodowych komisji wyborczych oraz mężów zaufania odpowiednich uwag do protokołu wyników głosowania w obwodzie.** Uwagi wniesione do protokołu są podstawą wnoszenia skarg i protestów wyborczych. Muszą być one potwierdzone odpowiednim materiałem dowodowym w formie fotograficznej, nagrań video, audio lub zeznań świadków. Niezależnie od uwag wnoszonych do protokołu wyników głosowania, należy sporządzać notatki z opisem wszystkich istotnych wydarzeń związanych z przebiegiem wyborów. Wszelkie dowody i notatki należy zachować co najmniej przez trzy miesiące, licząc od dnia wyborów lub ogłoszenia wyników wyborów przez PKW (odpowiednio do typu wyborów).
- **Zgromadzenie źródłowych wyników głosowania ze wszystkich obwodów głosowania w formie skanów lub fotografii protokołów wyników głosowania umożliwi ustalenie wyników wyborów niezależnie od działań PKW, a ponadto pozwoli na identyfikację przyczyn powstania ewentualnych rozbieżności w obliczeniach.**

Metody fałszowania wyborów

I. Etap ustalania składów komisji wyborczych

Pierwszym, przygotowawczym etapem do fałszowania wyników wyborów jest zagwarantowanie aby składy obwodowych komisji wyborczych były obsadzone przez "swojaków", czyli zespoły zaufanych osób – zwykle pracowników urzędu gminy otrzymujących posady z nadania rządzącego układu partyjnego i członków ich rodzin, a także osoby powiązane z władzą różnymi interesami. Obsadzenie składów komisji lojalnymi wobec władzy ludźmi stwarza zagrożenie, że będą oni mieli wolną rękę w dniu wyborów, a ich czynności nie będą kontrolowane przez członków komisji i mężów zaufania delegowanych przez komitety wyborcze. Gdyby komitety wyborcze wprowadzały do wszystkich obwodowych komisji wyborczych swoich przedstawicieli (członków komisji i mężów zaufania), ryzyko zaistnienia nieprawidłowości w pracach komisji byłoby poważnie zredukowane.

Prawo zgłaszania członków obwodowych komisji wyborczych i mężów zaufania przysługuje komitetom wyborczym kandydatów. Wójt ma prawo wprowadzenia do składu obwodowej komisji wyborczej tylko jednego swojego przedstawiciela. W przypadku nie zgłoszenia przez komitety wyborcze dostatecznej liczby osób do komisji, wójt obsadza ich składy według swojego uznania.

Jeśli zgłoszonych do komisji osób jest więcej niż miejsc, jej skład jest ustalany w drodze losowania. W celu zagwarantowania prawidłowego przebiegu losowania, poszczególne czynności w losowaniu powinny być wykonywane przez przedstawicieli komitetów wyborczych w obecności przedstawicieli wójta, ale bez ich bezpośredniego udziału. Należy zwrócić uwagę, aby koperty z numerami nazwisk uczestników losowania były jednakowe i nie zawierały żadnych dyskretnych oznaczeń.

Po wyborze na członka obwodowej komisji wyborczej należy dążyć, aby objąć funkcję przewodniczącego komisji lub jego zastępcy, ponieważ w tej roli można mieć znacznie większy wpływ na zapewnienie prawidłowego przebiegu głosowania, niż z pozycji szeregowego członka komisji lub męża zaufania. Wybór przewodniczącego lub zastępcy obwodowej komisji wyborczej dokonywany jest na pierwszym spotkaniu członków komisji. Jakkolwiek pozycja męża zaufania jest słabsza od pozycji członka komisji, to zadań męża zaufania nie należy bagatelizować.

Aby zapobiec tworzeniu warunków sprzyjających fałszowaniu wyników głosowania, należy wprowadzić do obwodowych komisji wyborczych jak największą liczbę przedstawicieli konkurujących komitetów wyborczych, mężów zaufania i międzynarodowych obserwatorów. Powinni być oni bez przerwy obecni w lokalu wyborczym, nie pozostawiając lokalu ani na chwilę bez nadzoru. Do prac w komisji wyborczej należy kierować osoby godne zaufania, kompetentne i odpowiedzialne.

Pamiętaj!

- ! Należy zadbać o pełną obsadę obwodowych komisji wyborczych przez osoby skierowane z komitetów wyborczych.
- ! Należy zgłosić swoją kandydaturę do funkcji przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej lub jego zastępcy.
- ! Członkowie komisji i mężowie zaufania zgłoszeni przez komitety wyborcze powinni ustalić między sobą dyżury.
- ! Nie może być ani jednej chwili, gdy którykolwiek z członków obwodowej komisji pozostaje sam na sam z kartami do głosowania lub urną wyborczą.
- ! W lokalu wyborczym (sali gdzie znajduje się urna do głosowania) musi być nieprzerwanie obecna co najmniej połowa składu obwodowej komisji wyborczej, w tym jej przewodniczący lub zastępca przewodniczącego.
- ! Głosowanie musi odbywać się w lokalu wyborczym. Nie można wynosić urny, spisu wyborców i innych dokumentów.
- ! Sfałszowanie wyników głosowania jest praktycznie niemożliwe, jeśli wszyscy członkowie komisji wyborczej działają uczciwie, a ich pracy przyglądają się mężowie zaufania i międzynarodowi obserwatorzy.

II. Etap przygotowania wyborów

Nieprawidłowości na drukach kart do głosowania

Opis nieprawidłowości

Nieprawidłowości mogą polegać na wydrukowaniu kart:

- a) bez nazwisk niektórych kandydatów;
- b) ze zdublowanymi nazwiskami kandydatów;
- c) bez niektórych list kandydatów;
- d) bez pieczęci właściwej komisji (nie dotyczy miejsca na pieczęć komisji obwodowej),
- e) z jakimikolwiek innymi wadami technicznymi.

Nieprawidłowo wydrukowana karta uniemożliwia prawidłowe głosowanie i skutkuje unieważnieniem głosu. Komisja obwodowa może również otrzymać karty z innego obwodu lub okręgu głosowania.

Jeśli komisja działa bez społecznego nadzoru, pojawia niebezpieczeństwo odseparowania, wypełnienia i ukrycia pewnej liczby kart. Karty te mogą być dorzucone do prawidłowo oddanych głosów na etapie głosowania lub ich liczenia.

Nieprawidłowo wydrukowany może być także formularz protokołu wyników głosowania w obwodzie. Może brakować wymaganych rubryk, albo innych elementów formularza. Protokół niezgodny ze wzorem PKW uniemożliwi prawidłowe dokumentowanie wyników głosowania.

Zapobieganie

Należy dokładnie sprawdzić doręczone komisji materiały do głosowania. Na spotkaniu organizacyjnym komisji przed dniem wyborów oraz bezpośrednio przed głosowaniem pożądana jest obecność wszystkich członków komisji. Wszystkie czynności komisji w dniu wyborów powinny być wykonywane w obecności mężów zaufania. Należy punktualnie stawiać się na spotkania, aby żadne czynności komisji w tym dniu nie były wykonywane bez społecznego nadzoru. Członkowie komisji i mężowie zaufania powinni dysponować wzorem protokołu wyników głosowania.

Dokumentowanie

Należy wnieść odpowiednie uwagi do protokołu przekazania materiałów do głosowania. W protokole należy wymienić rodzaj i ilość przekazywanych materiałów, w tym liczbę otrzymanych kart do głosowania – dobrych i wadliwych. Protokół odbioru otrzymuje organ przekazujący, a jego kopię włącza się do dokumentacji komisji. Podpisany protokół przekazania materiałów należy sfotografować. Należy ponadto wykonać fotografię wadliwych materiałów oraz sporządzić oddzielną od protokołu notatkę, w której opisane zostaną nieprawidłowości oraz okoliczności ich wykrycia.

Reagowanie

Należy odmówić przyjęcia wadliwych materiałów. Przewodniczący komisji powinien zobowiązać na piśmie organ przekazujący do niezwłocznego usunięcia nieprawidłowości. W przypadku braku reakcji przewodniczącego komisji, należy zawiadomić komisarza wyborczego oraz właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Falszowanie spisów wyborców

Opis nieprawidłowości

Nieprawidłowości mogą polegać na:

- a) umieszczanie w spisach osób nieuprawnionych do głosowania;
- b) umieszczaniu w spisach nazwisk osób zmarłych;
- c) wykreślaniu ze spisów osób uprawnionych do głosowania;
- d) doręczaniu spisów z innych obwodów głosowania.

Umieszczenie nazwiska osoby nieuprawnionej do głosowania lub zmarłej umożliwia zawyżenie liczby osób biorących udział w głosowaniu przez złożenie fałszywego podpisu przy nazwisku takiej osoby, a następnie dorzucenie do puli głosów wypełnionej karty do głosowania. Nieumieszczenie nazwiska osoby uprawnionej do głosowania uniemożliwia jej wykonanie konstytucyjnego prawa do udziału w wyborach.

Zapobieganie

Około dwóch tygodni przed terminem wyborów należy skierować pisemne pytanie do wójta i komisarza wyborczego, czy spisy wyborców będą aktualne w dniu przeprowadzenia wyborów. W piśmie należy zaznaczyć, że pytanie jest zadawane w trybie postanowień ustawy o dostępie do informacji publicznej, w związku z art. 61 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wójt oraz komisarz wyborczy muszą udzielić odpowiedzi.

Obowiązek nadzoru nad poprawnym przygotowaniem spisów wyborców należy do ustawowych zadań komisarza wyborczego. Jeśli spisy wyborców nie będą aktualne (np. ze względu na niewłaściwe funkcjonowanie rejestrów państwowych), można żądać od niego odwołania głosowania w obwodach.

Dokumentowanie

Należy zachować korespondencję prowadzoną z wójtem i komisarzem wyborczym w sprawie spisów wyborców. W przypadku wykrycia nieprawidłowości w spisie, należy wnieść uwagi do protokołu przekazania spisu obwodowej komisji wyborczej. Podpisany protokół należy sfotografować na każdej stronie. Protokół otrzymuje organ przekazujący, a jego kopię włącza się do dokumentacji komisji. Niezależnie od wniesionych do protokołu przekazania spisu uwag, należy sporządzić notatkę opisującą wykryte nieprawidłowości, zaznaczając okoliczności oraz czas i miejsce ich wystąpienia.

Reagowanie

Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej powinien odmówić przyjęcia wadliwego spisu wyborców, zobowiązując na piśmie organ przekazujący do niezwłocznego usunięcia nieprawidłowości. O nieprawidłowościach w spisie należy zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Ukrywanie kart do głosowania

Opis nieprawidłowości

Na etapie przygotowania wyborów może dojść do wypełnienia i ukrycia pewnej liczby kart do głosowania – np. w czasie spotkania organizacyjnego komisji. Możliwe to będzie zwłaszcza wtedy, gdy komisja działa w zaufanym gronie, bez społecznego nadzoru ze strony osób delegowanych przez konkurujące komitety wyborcze. Karty mogą zostać ukryte w zasadniczej lub dodatkowej urnie wyborczej (umieszczone za podwójną ścianką lub dnem) lub jakimkolwiek innym miejscu. Mogą być również wyniesione z lokalu wyborczego, powielone, wypełnione i przyniesione do lokalu w dniu wyborów.

Zapobieganie

W przypadku prawidłowego społecznego nadzoru, takie sytuacje nie powinny mieć miejsca. Wszystkie czynności organizacyjne obwodowej komisji przed dniem wyborów powinny być wykonywane w jej pełnym składzie. Przy wykonywaniu czynności komisji nie może być żadnych toreb, teczek, pudełek i innych opakowań w pobliżu stołu, gdzie odbierane są i sprawdzane karty do głosowania. Nie można dopuścić do bałaganu i pośpiesznego wykonywania tych czynności. Sprawdzone karty do głosowania oraz spisy wyborców należy opakować w sposób uniemożliwiający niezauważalne rozpakowanie ich przed dniem wyborów.

Dokumentowanie

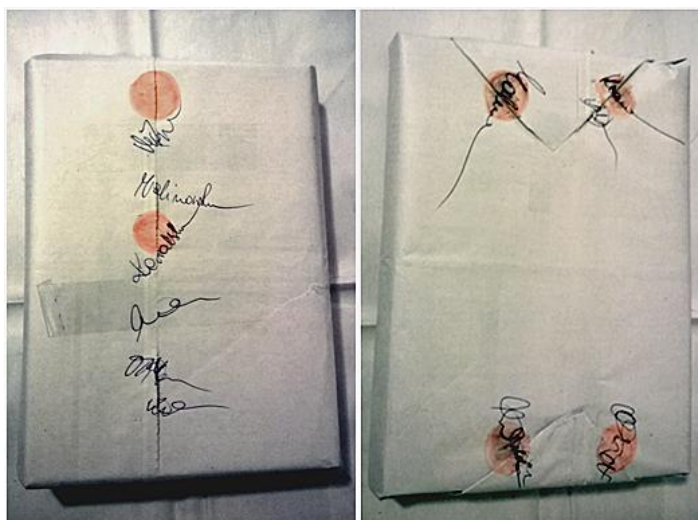
W przypadku stwierdzenia faktu ukrycia kart do głosowania lub próby ich wyniesienia, należy wykonać odpowiednią dokumentację fotograficzną, nagranie video lub audio oraz wnieść

odpowiednie uwagi do protokołu z posiedzenia komisji. W oddzielnej notatce należy zapisać okoliczności zdarzenia oraz nazwiska świadków.

Reagowanie

Należy zwrócić się do przewodniczącego komisji z prośbą o interwencję. W przypadku braku reakcji ze strony przewodniczącego komisji, należy zwrócić się do komisarza wyborczego i Policji oraz poinformować o zajściu właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Rysunek 2: Poprawnie zapakowane i opieczetowane karty do głosowania

Pamiętaj!

- ! Wszystkie czynności na etapie przygotowania wyborów powinny być wykonywane w pełnym składzie obwodowej komisji wyborczej. Należy punktualnie stawiać się na spotkania. Przy wykonywaniu czynności komisji nie może być żadnych toreb, teczek, pudeł i innych opakowań w pobliżu miejsca (np. stołu) gdzie są one wykonywane.
- ! Karty do głosowania po sprawdzeniu i przeliczeniu oraz spisy wyborców należy zapakować w papier, zapieczętować i podpisać. Należy sprawdzić z wzorcem, czy formularze protokołów zostały prawidłowo wydrukowane.
- ! Miejsce i sposób przechowywania materiałów do głosowania w okresie do dnia wyborów powinny uniemożliwiać dostęp do nich osobom nieuprawnionym. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej lub jego zastępca powinien zdeponować materiały do głosowania w bezpiecznym pomieszczeniu udostępnionym przez gminę.
- ! W trakcie spotkania organizacyjnego poprzedzającego dzień wyborów członkowie komisji powinni ustalić procedury dotyczące miejsca przechowywania kart (zapakowanych), kto ma prawo otworzyć kolejne paczki, kto wydaje karty oraz kto przenosi z miejsca przechowywania itp.
- ! Po przybyciu do lokalu wyborczego w dniu wyborów i przed jego otwarciem należy uważnie sprawdzić, czy paczki z kartami do głosowania i spisem wyborców nie zostały naruszone.
- ! Wszystkie otrzymane i przeliczone karty do głosowania powinny być ostemplowane pieczęcią komisji, a pieczęć komisji zabezpieczona przed nieuprawnionym użyciem (np. zdeponowana w sejfie).
- ! Należy zwrócić uwagę, czy któryś z członków komisji nie próbuje ostemplować dodatkowych kart, które wcześniej skopiował i ukrył, bądź wniósł do lokalu wyborczego. Po ostemplowaniu kart pieczęcią komisji należy je wraz z pieczęcią komisji odpowiednio zabezpieczyć.
- ! Zasadnicza urna wyborcza powinna być starannie sprawdzona (pusta) i zaplombowana w taki sposób, aby nie było możliwe wyjmowanie z niej kart bez zrywania pieczęci. Dodatkowa (zapasowa) urna wyborcza powinna pozostać pusta, niezapieczętowana i ustawiona na widocznym miejscu w lokalu wyborczym.
- ! Miejsce, w którym w trakcie głosowania przechowywane będą czyste karty do głosowania powinno być dobrze widoczne dla wszystkich członków komisji i mężów zaufania, a jednocześnie odsunięte od stołów, przy których wyborcy pobierają karty do głosowania i kwitują podpisem w spisie wyborców.

III. Etap głosowania

Wydawanie wadliwych kart do głosowania

Opis nieprawidłowości

Nieprawidłowości związane z wydaniem wyborcom wadliwych kart do głosowania mogą polegać na:

- a) wydaniu karty bez pieczęci obwodowej komisji wyborczej;
- b) wydaniu karty bez nazwiska kandydata z listy kandydatów;
- c) wydaniu karty z wadą druku (nieczytelne, zdublowane nazwiska itp.);
- d) wydaniu wypełnionej karty (z zakreślonym krzyżykiem przy nazwisku kandydata);
- e) wydaniu karty do głosowania bez podpisu i adnotacji „odmowa podpisu” w spisie wyborców;
- f) wydaniu dwóch lub większej liczby kart jednemu wyborcy;
- g) wydaniu kopii oryginalnego druku karty do głosowania (np. kserokopii);
- h) wydaniu karty z innego obwodu lub okręgu głosowania.

Wydanie wadliwej karty przesądza o nieważności głosu. Należy głosować tylko na poprawnie wydrukowanych i opieczętowanych kartach. Niedopuszczalne jest kopiowanie kart do głosowania (kserowanie, skanowanie itp.). Wszystkie karty muszą być od chwili ich dostarczenia pod pełną kontrolą obwodowej komisji wyborczej.

Zapobieganie

Wydawanie wadliwych kart do głosowania nie powinno mieć miejsca, jeśli komisja dokonała prawidłowego sprawdzenia dostarczonych kart na spotkaniu przed terminem głosowania oraz bezpośrednio przed otwarciem lokalu wyborczego. Pojawienie się wadliwych kart mimo uprzedniego dokładnego sprawdzenia oznacza, że kontrola procedury wyborczej przez członków komisji i mężów zaufania była nieskuteczna, ponieważ karty zostały wniesione do lokalu wyborczego lub wcześniej odseparowane z ogólnej puli kart, sfałszowane i ukryte.

Dokumentowanie

Wpisać uwagi o zdarzeniu do protokołu wyników głosowania i zabezpieczyć dowody dla sądu. Dokumentację dowodową można sporządzić w formie notatki (niezależnie od wpisu do protokołu) z opisem zajścia i wskazaniem świadków zaistniałej sytuacji. Podpisana przez świadków notatka będzie miała wartość dodatkowego dowodu.

Reagowanie

Należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego wstrzymania głosowania i zabezpieczenia dowodów zaistniałych nieprawidłowości. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji należy wezwać Policję oraz zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. Głosowanie w lokalu wyborczym powinno być wstrzymane do czasu interwencji komisarza wyborczego i Policji.

Uchwałę o zarządzeniu przerwy w głosowaniu, jego przedłużeniu lub odroczeniu obwodowa komisja wyborcza bezzwłocznie podaje do publicznej wiadomości oraz przesyła okręgowej komisji wyborczej, która przekazuje ją Państwowej Komisji Wyborczej i wójtowi. Uchwałę tę komisja załącza do protokołu głosowania i czyni o tym adnotację w odpowiednim punkcie protokołu głosowania.

Falszowanie podpisów w spisach wyborców

Opis nieprawidłowości

Falszowanie podpisów w spisach wyborców w dniu głosowania może mieć trójką postać:

- a) podpisywanie podpisów nieobecnych wyborców w spisie wyborców;
- b) umieszczanie przy nazwiskach nieobecnych wyborców adnotacji o odmowie złożenia podpisu;

c) wydawanie kart do głosowania bez złożenia przez wyborcę podpisu w spisie.

Każda z tych trzech sytuacji stwarza potencjalną możliwość dorzucania sfałszowanych kart do głosowania do ogólnej puli kart biorących udział w głosowaniu. Może to nastąpić w czasie głosowania (dorzucenie sfałszowanych kart do urny) lub liczenia głosów (kradzież ważnych głosów i zastępowanie ich sfałszowanymi kartami do głosowania).

Falszowanie podpisów w spisach wyborców nazywane jest niekiedy „syndromem ostatniego kwadransa” ponieważ dokonywane jest najczęściej w kilku kwadransach bezpośrednio poprzedzającym zamknięcie lokalu. Po zamknięciu lokalu jest praktycznie niemożliwe, ponieważ w pierwszej kolejności ustalana jest liczba niewykorzystanych kart do głosowania, następnie liczba uprawnionych do głosowania i liczba podpisów w spisie. Przed otwarciem urny, spis wyborców jest pakowany i pieczętowany. Jeśli komisja działa w zaufanym składzie, fałszowanie podpisów lub wstawianie do spisu adnotacji może być dokonywane również po zamknięciu lokalu wyborczego.

Zapobieganie

Należy patrzeć członkom komisji dyżurującym przy spisach wyborców na ręce. Obserwacja powinna być prowadzona w sposób ciągły. Społeczna kontrola pracy członków komisji powinna skutecznie zniechęcać ich do podejmowania ryzyka (uniemożliwić jakiegokolwiek próby) fałszowania spisów wyborców. Falszowanie podpisu oraz zamieszczanie nieuprawnionej adnotacji o odmowie złożenia podpisu to poważne przestępstwa zagrożone sankcją karną.

Dokumentowanie

Fakt fałszowania spisu wyborców należy odnotować w protokole wyników głosowania. W przypadku odkrycia takiego przestępstwa konieczne jest wstrzymanie głosowania i sporządzenie odpowiedniej dokumentacji fotograficznej, video lub audio. Niezależnie od wpisu do protokołu wyników głosowania, należy sporządzić notatkę z opisem zajścia i wskazaniem świadków zaistniałej sytuacji.

Reagowanie

Należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego wstrzymania głosowania i zabezpieczenia dowodów zaistniałych nieprawidłowości. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji należy wezwać Policję oraz zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. Głosowanie w lokalu wyborczym powinno być wstrzymane odpowiednią uchwałą komisji do czasu interwencji komisarza wyborczego i Policji.

Dorzucanie kart do głosowania do urny wyborczej

Opis nieprawidłowości

Członkowie komisji mogą podejmować próby dorzucenia do urny wyborczej wcześniej przygotowanych karty do głosowania lub kart fałszowane na bieżąco (np. przez dostawienie krzyżyków do czystych kart z jednoczesnym fałszowaniem podpisów w spisach). Dorzucanie głosów do urny jest możliwe w sytuacji, gdy czynności komisji nie są nadzorowane przez mężów zaufania zgłoszonych przez konkurujące komitety wyborcze. Możliwe to jest także wtedy, gdy społeczny nadzór nad pracami komisji nie jest ciągły. Na dorzucenie pliku kart do urny wyborczej wystarczy kilkanaście sekund.

Zapobieganie

Stała obserwacja urny wyborczej powinna uniemożliwić dorzucanie kart do urny. Nie powinno być ani jednego momentu, w którym jakiegokolwiek członek komisji zostaje sam na sam z urną wyborczą. Przy urnie należy ustawić stolik z krzesłem dla osoby obserwującej urnę. Członkowie komisji oraz mężowie zaufania powinni ustalić między sobą dyżury w celu stałej obserwacji urny wyborczej. Naturalnie, osoby pilnujące urny wyborczej nie powinny mieć przy sobie żadnych toreb lub teczek, w których można byłoby ukryć karty do głosowania. Urna musi być przez cały czas głosowania zamknięta w ten sposób, aby nie było możliwe wyjęcie z niej kart lub dorzucenie inaczej, niż przez przeznaczony do tego otwór w wieku urny.

Dokumentowanie

Dodatkowe karty do głosowania mogą trafić do urny nie tylko z rąk członka komisji, ale również męża zaufania z konkurencyjnego komitetu, bądź wyborcy wnoszącego do lokalu sfalszowane karty do głosowania. Należy dążyć do przyłapania takich osób na gorącym uczynku, sporządzając w miarę możliwości odpowiednią dokumentację fotograficzną lub video. Potwierdzony fakt fałszowania spisu wyborców należy odnotować w protokole wyników głosowania. Niezależnie od wpisu do protokołu należy sporządzić notatkę z opisem zajścia i wskazaniem świadków.

Reagowanie

Należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego wstrzymania głosowania i zabezpieczenia dowodów przestępstwa. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji należy wezwać Policję oraz zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. Głosowanie w lokalu wyborczym powinno być wstrzymane odpowiednią uchwałą komisji do czasu interwencji komisarza wyborczego i Policji.

Karty ukryte w dodatkowej urnie wyborczej

Opis nieprawidłowości

W czasie głosowania może zapaść decyzja o dostawieniu dodatkowej urny do głosowania ze względu na przepełnienie urny zasadniczej (rzeczywiste lub pozorowane). Dostawienie dodatkowej urny rodzi ryzyko, że w jej wnętrzu ukryto pewną liczbę kart do głosowania wypełnionych zgodnie z preferencjami fałszerzy. Karty mogą być doklejone w pakiecie do wewnętrznej ścianki urny, albo ukryte za podwójną ścianką lub dnem. Możliwe jest również, że w czasie dostawiania dodatkowej urny ktoś dorzuci do niej sfalszowane uprzednio karty do głosowania.

Zapobieganie

Komisja, we współpracy z wójtem, powinna zadbać o odpowiedni rozmiar urny na etapie przygotowywania wyborów i czuwać, aby nie doszło do jej przepełnienia w dniu głosowania. Jeżeli komisja stwierdzi, że urna uległa zapelnieniu, powinna zakleić oraz opieczętować urnę zasadniczą i wykorzystać urnę dodatkową. Dodatkowa powinna być od początku głosowania ustawiona w lokalu wyborczym i pozostawać otwarta do chwili jej wykorzystania. Jeśli w lokalu nie było urny dodatkowej, należy zwrócić się do wójta o jej niezwłoczne dostarczenie.

Bezpośrednio przed udostępnieniem dodatkowej urny wyborcom, należy ją starannie komisyjnie sprawdzić upewniając się, że w jej wnętrzu nie ukryto żadnych kart do głosowania. Po sprawdzeniu należy urnę opieczętować w taki sam sposób jak urnę zasadniczą, uniemożliwiając wrzucenie do niej kart inaczej, niż przez otwór do tego przeznaczony, ani wyjęcie bądź wysypanie kart.

Nie można dopuścić, aby w lokalu wyborczym pojawiła się od razu zapieczętowana dodatkowa urna, bez komisyjnego sprawdzenia jej zawartości! Niedopuszczalne jest także użycie jako urny wyborczej przedmiotów, których codzienne przeznaczenie powoduje, że wykorzystanie ich jako urny wyborczej naruszałoby powagę głosowania – na przykład, otwartych lub zamkniętych koszy na śmieci.

Dokumentowanie

Jeżeli w czasie sprawdzania dodatkowej urny okaże się, że w jej wnętrzu znajdują się karty do głosowania, należy niezwłocznie sporządzić odpowiednią dokumentację fotograficzną lub video, a także notatkę z opisem okoliczności ujawnienia przestępstwa. W notatce należy zapisać nazwiska świadków. Opis okoliczności sprawy należy zamieścić w protokole wyników głosowania.

Reagowanie

Należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego wstrzymania głosowania i zabezpieczenia dowodów przestępstwa. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji, należy wezwać Policję oraz zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. Głosowanie w lokalu wyborczym powinno być wstrzymane do czasu interwencji komisarza wyborczego i Policji.

Wynoszenie i wnoszenie kart do głosowania

Opis nieprawidłowości

Wyborca (zazwyczaj przekupiony) wynosi swoją kartę do głosowania z lokalu wyborczego, natomiast do urny wrzuca kartkę (broszurę) przypominającą kartę do głosowania. Wyniesiona z lokalu karta do głosowania jest odstępowana (sprzedawana) zainteresowanym osobom, które po zakreśleniu swojego kandydata powierzają ją innej przekupionej osobie z poleceniem, aby wrzuciła tę sfalszowaną kartę do urny wyborczej. Ta druga osoba wynosi swoją czystą kartę do głosowania i odsprzedaje ją zainteresowanym. Wyniesiona z lokalu czysta karta do głosowania może być powielona i kolejny wyborca może wrzucić do urny wyborczej nawet plik sfalszowanych kart.

Zapobieganie

Należy uważnie i nieprzerwanie obserwować zachowania wyborców oraz karty wrzucane do urny wyborczej. Ustawienie urny przed stołem, przy którym wydaje się karty jest niewystarczające – zwłaszcza w przypadku zwiększonego ruchu w lokalu wyborczym. Komisja powinna wyznaczyć w tym celu dyżury swoich członków, którzy powinni obserwować co wyborcy wrzucają do urny. Takie dyżury powinny być ustalone także między mężami zaufania.

Jeśli członkowie komisji nie przyłapią nieuczciwego wyborcy na gorącym uczynku, to o zaistnieniu tego typu fałszerstwa będą mogli przekonać się dopiero przy wyjmowaniu kart do głosowania z urny, kiedy znajdą między kartami inne arkusze papieru.

Należy ponadto obserwować otoczenie lokalu wyborczego, zwracając uwagę, czy w jego pobliżu nie zaparkowano samochodu, którego pasażerowie mogliby uczestniczyć w nielegalnym procederze wynoszenia, odsprzedawania i wnoszenia wypełnionych kart do głosowania.

Dokumentowanie

Należy dążyć do przyłapania nieuczciwego wyborcy na gorącym uczynku. Obserwując podejrzanego zachowania wyborców należy być przygotowanym do szybkiego wykonania zdjęć lub nagrania video. Okoliczności sprawy należy opisać w odpowiednim punkcie protokołu wyników głosowania, a ponadto opisać w osobnej notatce ze wskazaniem świadków przestępstwa.

Reagowanie

W przypadku, gdy komisja zauważy, że wyborca wyniósł kartę do głosowania na zewnątrz lub otrzyma informację, że poza lokalem wyborczym prowadzony jest handel kartami do głosowania, powinna o tym zawiadomić o tym Policję i komisarza wyborczego. Należy ponadto zawiadomić właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Uwaga! Wynoszenie karty do głosowania z lokalu wyborczego nie jest prawnie zabronione. Zawiadomienie Policji ma charakter działania prewencyjnego, zapobiegającego nielegalnym praktykom handlowania kartami do głosowania.

Głosowanie niezgodne z treścią pełnomocnictwa

Opis nieprawidłowości

Możliwe jest wyłudzenie pełnomocnictwa do głosowania od osób niepełnosprawnych i oddanie głosu niezgodnego z treścią udzielonego pełnomocnictwa. Praktyka wyborcza pokazuje, że możliwe jest wpływanie na wynik wyborów przez manipulowanie ludźmi starszymi i niepełnosprawnymi na masową skalę. Wyłudzenie pełnomocnictw do głosowania może być realizowane w sposób zorganizowany przez grupy przekupionych wolontariuszy.

Zapobieganie

W przypadku zagrożenia, że ktoś wykorzysta tę metodę na dużą skalę, należy podjąć intensywną akcję informacyjną adresowaną do osób starszych. Należy nakłaniać je, aby w miarę możliwości głosowały osobiście i nie udzielały pełnomocnictw. Osoby niepełnosprawne, nie mogące głosować osobiście,

powinny udzielać upoważnienia do głosowania w ich imieniu jedynie osobom zaufanym, które podzielają ich przekonania polityczne lub głosować korespondencyjnie.

Wyborca, który udzielił pełnomocnictwa do głosowania w jego imieniu, może w dniu głosowania doręczyć komisji oświadczenie o cofnięciu pełnomocnictwa, a także głosować osobiście, jeżeli nie głosował jeszcze w jego imieniu pełnomocnik. Osobiste głosowanie wyborcy powoduje automatyczne wygaśnięcie udzielonego wcześniej pełnomocnictwa do głosowania.

Należy zwrócić uwagę, czy pełnomocnik nie głosuje dwukrotnie na postawie tego samego pełnomocnictwa. Podejrzenia o nadużycia może wzbudzić fakt reprezentowania wielu osób (np. pensionariuszy ośrodków opiekuńczych) przez jedną osobę.

Dokumentowanie

Nie można zweryfikować treści oddanego głosu z treścią pełnomocnictwa udzielonego przez wyborcę ponieważ głosowanie jest tajne. Można jedynie (na wszelki wypadek) odnotować nazwiska pełnomocników, którzy reprezentują w danym obwodzie głosowania podejrzanie wiele osób. Notatka taka może być użyteczna, gdyby okazało się, że pełnomocnictwa zostały wyłudzone lub sfalszowane.

Reagowanie

Członkowie obwodowej komisji wyborczej nie mają możliwości reagowania. Reagować mogą tylko mocodawcy. Wyborca udzielający pełnomocnictwa może je cofnąć lub głosować osobiście, zanim zgłoszy jego pełnomocnik. Niedopuszczalne jest wydanie dwóch kart do głosowania na nazwisko tego samego wyborcy – raz, gdy głosuje jego pełnomocnik i drugi raz, gdy wyborca głosuje osobiście.

Nieuprawnione głosowanie korespondencyjne

Opis nieprawidłowości

Osoba – najczęściej niepełnosprawna – jest zgłaszana do głosowania korespondencyjnego. Zgłoszenia może dokonać w zasadzie każdy, kto posiada dane osobowe takiej osoby. Po odebraniu w imieniu zgłoszonej osoby przesyłki poleconej z kartą do głosowania i kopertą zwrotną, możliwe jest odesłanie wypełnionej karty jako głos wcześniej zgłoszonej osoby, bez jej wiedzy i niezgodnie z jej preferencjami politycznymi.

Ryzyko wykorzystania tej metody fałszowania wyniku wyborów staje się znaczące w przypadku ośrodków opiekuńczych, w których opiekunowie działają w imieniu swoich podopiecznych. W wymiarze indywidualnym, nieuczciwi wolontariusze mogą w ten sposób wykorzystać swoich niepełnosprawnych domowników.

W głosowaniu korespondencyjnym możliwe jest wykorzystanie nazwisk tych wszystkich osób, o których z góry wiadomo, że nie pojawią się w lokalu wyborczym. W skrajnych sytuacjach – gdy nie ma prawidłowej kontroli nad rejestrami wyborców – nawet nazwisk osób nieżyjących.

Zapobieganie

W terminie około dwóch tygodni przed dniem wyborów należy skierować pisemne pytanie do wójta (urzędu gminy) ile osób złożyło wnioski o głosowanie korespondencyjne. W piśmie należy zaznaczyć, że pytanie jest składane w trybie postanowień ustawy o dostępie do informacji publicznej, w związku art. 61 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Urząd musi udzielić odpowiedzi. Odpowiedź z urzędu gminy pozwoli ustalić z jaką liczbą głosów oddanych korespondencyjnie należy się liczyć.

W przypadku niebezpieczeństwa wykorzystania tej metody na dużą skalę, należy podjąć intensywną akcję informacyjną adresowaną w szczególności do osób niepełnosprawnych. Należy przestrzec takie osoby przed nadużyciami polegającymi na bezprawnym wykorzystaniu ich danych osobowych oraz działaniu w ich imieniu (głosowaniu) bez upoważnienia.

Wobec braku możliwości jakiegokolwiek społecznej kontroli nad nadużyciami tego typu, należy dążyć do usunięcia procedury głosowania korespondencyjnego z Kodeksu wyborczego, albo unormować ją w sposób zapewniający możliwość skutecznego, społecznego nadzoru.

Dokumentowanie

Członkowie obwodowej komisji wyborczej nie mają możliwości dokumentowania tego typu wyborczych nadużyć. Nadesłane głosy uznaje się za ważne oddane. Ustalenie, kto odebrał przesyłkę poleconą z kartą do głosowania korespondencyjnego, kto ją wypełnił i kto ją odesłał nie jest możliwe bez wszczęcia dochodzenia. Możliwości takiej weryfikacji przestaje praktycznie istnieć w przypadku głosów nadsyłanych z zagranicy.

Reagowanie

Możliwość reagowania spoczywa jedynie po stronie osoby, której dane osobowe zostały bezprawnie wykorzystane do przeprowadzenia głosowania korespondencyjnego. Osoba taka musiałaby wykazać, że ktoś inny działał w jej zastępstwie bez upoważnienia. Wykazanie takiej okoliczności byłoby równoznaczne z oskarżeniem o dokonanie poważnego kryminalnego przestępstwa.

Agitacja w lokalu wyborczym

Opis nieprawidłowości

Członkowie obwodowej komisji wyborczej mogą bezprawnie sugerować wyborcy na kogo powinien zagłosować. Sugestie mogą być przekazywane w sposób werbalny, gestem lub w formie wyborczych gadżetów. Znane są przypadki, gdy wyborcy otrzymywali od członków komisji długopis z nadrukowanym nazwiskiem jednego z kandydatów, który miał im posłużyć do postawienia krzyżyka przy nazwisku wskazanego na długopisie kandydata.

Zapobieganie

Członkowie obwodowej komisji wyborczej powinni kontrolować się nawzajem, zwracając uwagę na przypadki podejmowania wyborczej agitacji w dowolnej formie. W lokalu wyborczym nie powinno być żadnych materiałów służących do agitacji wyborczej. Na wniosek wyborcy członkowie komisji są zobowiązani wyjaśnić mu sposób (technikę) głosowania, ale nie mają prawa do przekazywania jakichkolwiek sugestii na kogo głosować.

Dokumentowanie

Przypadki agitacji wyborczej należy w miarę możliwości dokumentować z pomocą smartfonów, dyktafonów wykonując fotografie, nagrania audio lub video. Można sporządzić odpowiednią notatkę podpisaną przez świadków zdarzenia. Przede wszystkim należy jednak wnieść odpowiednie uwagi do protokołu wyników głosowania w obwodzie.

Reagowanie

Należy zwrócić się do przewodniczącego komisji o interwencję. Jeśli przewodniczący nie reaguje, należy zawiadomić komisarza wyborczego oraz właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Pamiętaj!

Od chwili rozpoczęcia do zakończenia głosowania do jego zakończenia należy uważnie i nieprzerwanie obserwować członków komisji dyżurujących przy spisach wyborców (patrzeć im na ręce) oraz urnę wyborczą.

Lokal wyborczy w dniu głosowania nie może pozostać ani na chwilę bez społecznego nadzoru. W przypadku konieczności opuszczenia lokalu należy zapewnić sobie zastępstwo innego członka komisji lub męża zaufania skierowanego ze swojego komitetu wyborczego lub za pośrednictwem RKW.

Nie należy opuszczać lokalu wyborczego w okresach zwiększonego ruchu wyborców – po mszach świętych, wczesnym popołudniem (po obiedzie) i przed zamknięciem lokalu. W zamieszaniu może dojść do rozmaitych oszustw wyborczych (manipulacji przy spisach wyborców, kartach do głosowania i urnie wyborczej).

Szczególnie niebezpieczne są sytuacje, gdy przy urnie pojawia się większa grupa ludzi lub ktoś zatrzymuje się na dłużej, zamiast tylko wrzucić kartę i odejść. Może wówczas dojść do dorzucenia fałszywych kart do głosowania.

Należy zwracać uwagę na manipulacje przy spisie wyborców – fałszowanie podpisów i adnotacji oraz wydawanie kart do głosowania bez złożenia podpisu w spisie wyborców. Spisy wyborców nie powinny być wertowane bez celu.

IV. Etap ustalania wyników głosowania

Wprowadzanie celowego bałaganu i pośpiech

Opis nieprawidłowości

Wprowadzanie bałaganu, atmosfery pośpiechu i napięcia w czynnościach wykonywanych przez obwodową komisję wyborczą jest często celowym zabiegiem socjotechnicznym, służącym do wytworzenia warunków sprzyjających fałszowaniu wyników głosowania. W bałaganie można dorzucić fałszywe karty do głosowania, wykraść poprawnie oddane głosy, mieszać ze sobą głosy oddane na kandydatów konkurujących komitetów wyborczych lub fałszować karty do głosowania przez dostawianie krzyżyków.

Dotychczasowa praktyka wyborcza wskazuje, że bałagan w pracach obwodowych komisji wyborczych jest raczej regułą, niż wyjątkiem od zasady. Wypełnione karty do głosowania walające się w kartonowych pudłach, karty z głosami nieważnymi pomieszane z kartami niewykorzystanymi, członkowie komisji pracujący osobno, protokół wyników głosowania sporządzany przez jedną osobę bez konsultacji z pozostałymi członkami komisji, uniemożliwianie mężom zaufania wnoszenia uwag do protokołu, wchodzący i wychodzący z lokalu wyborczego ludzie – to rzeczywistość, w jakiej bardzo często ustalana jest treść najważniejszych politycznych decyzji narodu.

Zapobieganie

Wszystkie czynności komisji po zamknięciu lokalu powinny być wykonywane przez komisję wspólnie w możliwie pełnym składzie i bez pośpiechu – zgodnie z wytycznymi PKW. Przystępując do liczenia głosów członkowie komisji powinni przestrzegać następujących zasad:

- a) Po opuszczeniu lokalu przez ostatniego wyborcę komisja zabezpiecza wlot urny, zaklejając go paskiem papieru opatrzonym pieczęcią komisji i podpisami jej członków.
- b) W lokalu wyborczym mogą przebywać tylko członkowie komisji, mężowie zaufania, obserwatorzy międzynarodowi i ewentualnie osoba odpowiedzialna za obsługę informatyczną. Przy otwieraniu urny i wyjmowaniu kart do głosowania mogą być obecni przedstawiciele mediów informacyjnych.
- c) Przed przystąpieniem do liczenia głosów wszyscy członkowie komisji muszą zdeponować w niedostępnym miejscu wszystkie posiadane przy przybory do pisania, pozostawiając sobie tylko zwykłe ołówki, które posłużą im do robienia notatek w czasie obliczania wyników głosowania.
- d) Komisja wykonuje wszystkie swoje zadania wspólnie. Głosy powinny być liczone w obecności wszystkich członków komisji, w jednym miejscu (przy jednym stole). Niedopuszczalne jest tworzenie grup roboczych, ani rozdzielanie zadań na etapie liczenia głosów między poszczególnych członków komisji.
- e) Przewodniczący komisji wyjmuje z urny i okazuje wszystkim członkom komisji każdą kartę do głosowania. Po wspólnym zweryfikowaniu jej treści, odkłada ją na właściwy stos. Każdy stos powinien być następnie przeliczony wspólnie przez wszystkich członków komisji.
- f) Posegregowane w stosach karty do głosowania, po przeliczeniu i zapisaniu wyników do roboczej wersji protokołu opakuje się papierem, pieczętuje i opisuje. Opakowane pakiety kart odkłada w lokalu wyborczym na widoczne miejsce.
- g) Jedna osoba wpisuje wyniki obliczeń ołówkiem do projektu protokołu, a pozostali członkowie komisji i mężowie zaufania sprawdzają, czy robi to prawidłowo. Ostateczne wyniki głosowania nanoszone są długopisem do finalnego protokołu oraz jego oryginalnych kopii, które są podpisywane przez wszystkich członków komisji.
- h) W przypadku stwierdzenia najmniejszych niezgodności, czynność komisji musi być powtórzona w celu identyfikacji przyczyn niezgodności i potwierdzenia wyników obliczeń.

Dokumentowanie

Wszystkie nieprawidłowości związane z organizacją pracy obwodowej komisji wyborczej muszą być opisane w protokole wyników głosowania, a także udokumentowane w formie fotografii, nagrań video lub audio. Należy ponadto sporządzić notatkę z opisem naruszeń odpowiednich wytycznych PKW oraz wskazaniem nazwisk świadków.

Reagowanie

Jeśli po zamknięciu lokalu wyborczego członkowie komisji nie stosują się do opisanych wyżej zasad, należy zwrócić się do przewodniczącego komisji z prośbą o interwencję i przywrócenie zgodnego z wytycznymi PKW trybu działania komisji. Jeżeli przewodniczący nie reaguje, należy natychmiast zażądać wstrzymania prac komisji, zawiadomić komisarza wyborczego oraz właściwy komitet wyborczy i koordynatora RKW. W szczególnie drastycznych przypadkach naruszeń zasad organizacji pracy komisji, należy niezwłocznie zawiadomić Policję.

Niewłaściwe segregowanie i zliczanie kart do głosowania

Opis nieprawidłowości

Metoda polegająca na zaliczaniu ważnie oddanych głosów kandydatowi innego, niż wynika to z treści kart do głosowania, komitetu wyborczego. W chwili segregowania kart do głosowania, głosy oddane na kandydata jednego komitetu wyborczego mogą być świadomie odłożone na stos z głosami oddanymi na kandydata innego komitetu wyborczego. Sytuacje takie zdarzają się wtedy, gdy w składzie obwodowej komisji wyborczej nie ma przedstawiciela któregoś z komitetów wyborczych biorących udział w wyborach, przeciw któremu mogą zostać skierowane nieprawidłowe działania.

Takiemu procederowi sprzyja liczenie głosów indywidualnie przez poszczególnych członków komisji (zamiast wspólnego liczenia każdego głosu) i brak społecznego nadzoru nad pracami komisji. Jeśli ogólna liczba oddanych głosów nie przekracza liczby podpisów w spisie wyborców, to przy indywidualnym liczeniu głosów nikt nie zweryfikuje, czy karty zostały prawidłowo posegregowane.

Zapobieganie

Sposób segregowania i liczenia głosów przy wyjmowaniu kart z urny ma fundamentalne znaczenie dla prawidłowości ustalenia wyników głosowania. Zgodnie z wytycznymi PKW, obwodowe komisje wyborcze powinny liczyć wszystkie karty do głosowania wspólnie. Zaleca się zachowanie staranności przy wyjmowaniu kart z urny, aby karty do głosowania nie zostały uszkodzone. Każda karta po wyjęciu z urny powinna być zaprezentowana całej komisji i odpowiednio zakwalifikowana, policzona i na końcu odłożona na właściwy stos. Utworzone w ten sposób stosy powinny być ponownie przeliczone w obecności wszystkich członków komisji, a po przeliczeniu i zapisaniu wyników, zapakowane w papier, zabezpieczone i opisane.

Dokumentowanie

Fakt niewłaściwie segregowanych kart do głosowania należy opisać w uwagach do protokołu wyników głosowania. Należy ponadto sporządzić odpowiednią dokumentację fotograficzną, nagrania video lub audio, a także spisać notatkę z opisem nieprawidłowości, wskazując nazwiska świadków.

Reagowanie

Należy zwrócić się do przewodniczącego komisji o zmianę sposobu liczenia głosów, tak aby nie dochodziło do nieprawidłowego kwalifikowania oddanych głosów. Wszystkie wcześniej zliczone głosy należy przeliczyć jeszcze raz. O nieprawidłowościach należy zawiadomić komisarza wyborczego oraz właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. Wznowienie czynności komisji powinno nastąpić po zmianie stanowiska przewodniczącego i interwencji komisarza wyborczego. W przypadku braku reakcji przewodniczącego należy zwrócić się o interwencję do Policji.

Unieważnienie i uważnienie oddanego głosu

Opis nieprawidłowości

Prosta metoda polegająca na dostawieniu krzyżyka na poprawnie wypełnionej karcie do głosowania. Dostawienie krzyżyka na karcie do głosowania przekształca ważny głos w głos nieważny. Unieważnienie głosu oddanego na kandydata jednego komitetu wyborczego automatycznie poprawia się wynik wyborczy kandydatów innych komitetów wyborczych. Możliwe jest również dostawienie krzyżyka na czystej, wrzuconej do urny karcie do głosowania i „wyprodukowanie” w ten sposób ważnego głosu. Metoda nie wymaga dodatkowego manipulowania podpisami w spisach wyborców, tak jak jest to konieczne w przypadku dorzucania fałszywych kart do głosowania lub ich kradzieży.

Zapobieganie

Falszowanie wyników głosowania tą metodą jest niemożliwe wtedy, gdy obwodowa komisja wyborcza pracuje przy segregowaniu i liczeniu głosów razem, sprawdzając wspólnie każdą kartę do głosowania. Członkowie komisji przed rozpoczęciem liczenia głosów powinni odłożyć w niedostępne miejsce wszystkie przybory do pisania, używając na etapie ustalania wyników głosowania tylko i wyłącznie zwykłych ołówków.

Dokumentowanie

Wszystkie zaobserwowane przypadki fałszowania kart do głosowania powinny być zgłoszone w uwagach do protokołu wyników głosowania. Należy ponadto wykonać odpowiednią dokumentację fotograficzną, video lub audio, a także osobną notatkę opisującą okoliczności sprawy, wskazując nazwiska świadków zdarzenia.

Reagowanie

W przypadku zdemaskowania tego typu fałszerstwa należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego zawieszenia czynności komisji. Należy jednocześnie zawiadomić komisarza wyborczego oraz właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji, należy wezwać Policję. Czynności komisji powinny być wznowione po interwencji komisarza wyborczego. Wszystkie głosy należy poprawnie przeliczyć jeszcze raz.

Dorzucanie lub kradzież kart do głosowania

Opis nieprawidłowości

Metoda polega na dorzuceniu do ogólnej puli kart pewnej liczby sfalszowanych kart do głosowania i jednoczesnej kradzieży kart wyjętych z urny.

Jeżeli przy wyjmowaniu kart z urny okaże się, że jest ich więcej niż podpisów w spisie wyborców, to będzie to dowód na popełnienie wyborczego przestępstwa na etapie głosowania. Kart wyjmowanych z urny powinno być tyle ile podpisów w spisie wyborców lub nieznacznie mniej.

Może okazać się również, że po zsumowaniu końcowych wyników głosowania ustalone sumy nie odpowiadają liczbom kart odnotowanym przy otwieraniu urny oraz segregowaniu ich na ważne, nieważne i pomijane w głosowaniu. Oznaczać to będzie, że doszło do manipulowania kartami do głosowania na etapie ustalania wyników głosowania.

W przypadku odkrycia takich nieprawidłowości, członkowie komisji mogą ulec namowom, aby sfalszować protokół dopasowując do siebie odpowiednie liczby. Argumentem i środkiem wywierania presji może być groźba interwencji prokuratora i związane z taką interwencją nieprzyjemności, przy jednoczesnym braku możliwości udowodnienia kto dorzucił lub ukradł karty do głosowania.

Zapobieganie

Dorzucanie lub kradzież kart możliwe jest wówczas, gdy komisja wykonuje swoje czynności w bałaganie, nie dochowując obowiązku wspólnego liczenia kart i głosów. Jedynym sposobem uniknięcia tego typu nieprawidłowości jest dobrze zorganizowana praca komisji i skuteczny społeczny nadzór mężów zaufania oraz międzynarodowych obserwatorów.

Dokumentowanie

Wykrycie nadmiaru kart do głosowania należy opisać w uwagach do protokołu wyników głosowania. Dodatkowo należy sporządzić osobną notatkę z opisem okoliczności wykrycia fałszerstwa ze wskazaniem nazwisk świadków.

Reagowanie

Należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego wstrzymania nieprawidłowych czynności wykonywanych przez komisję, zabezpieczenia dowodów nieprawidłowości oraz zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. Czynności komisji powinny być wstrzymane do czasu interwencji komisarza wyborczego. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji, należy wezwać Policję.

Wymiana wszystkich lub części kart do głosowania

Opis nieprawidłowości

Członkowie komisji działający w zaufanym zespole przygotowują fałszywe karty do głosowania, wypełniając je zgodnie z ustalonymi z góry wynikami głosowania oraz odpowiednio spreparowanym protokołem. Karty do głosowania mogą być sfalszowane w liczbie pokrywającej pełną realną frekwencję w obwodzie, albo tylko jej część. W dogodnym momencie po zamknięciu lokalu wyborczego cała zawartość urny lub odpowiednia jej część zastępowana jest wcześniej przygotowanymi (sfalszowanymi) kartami do głosowania.

Zapobieganie

W składzie komisji powinni znaleźć się członkowie konkurujących komitetów wyborczych. Wszystkie czynności komisji powinny być wykonywane wspólnie, pod nadzorem mężów zaufania.

Dokumentowanie

Wykrycie tego typu fałszerstwa należy opisać w uwagach do protokołu wyników głosowania. Należy ponadto sporządzić w miarę możliwości dokumentację fotograficzną, video lub audio, a ponadto notatkę z opisem okoliczności sprawy i wskazaniem nazwisk świadków przestępstwa.

Reagowanie

Należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego wstrzymania czynności wykonywanych przez komisję, zabezpieczenia dowodów nieprawidłowości. Należy ponadto zawiadomić komisarza wyborczego, Policję oraz właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji, należy wezwać Policję. Czynności komisji mogą być wznowione dopiero po interwencji komisarza wyborczego i Policji.

Falszowanie protokołu wyników głosowania

Opis nieprawidłowości

Falszowanie protokołu wyników głosowania w obwodzie może polegać na:

- podpisywaniu wypełnionego wcześniej protokołu, zawierającego z góry ustalone wyniki;
- wpisaniu wyników głosowania do protokołu bez liczenia głosów;
- dostosowaniu liczby oddanych głosów do liczby podpisów w spisach wyborców;
- wypełnieniu nieprawidłowo wydrukowanego formularza (np. bez nazwisk lub rubryk);
- wprowadzeniu niewłaściwych danych do systemu informatycznego PKW;
- zniekształceniu danych w systemie informatycznym PKW i drukowaniu protokołu.

Falszowanie protokołów ma miejsce zwykle wtedy, gdy członkowie komisji działają w zaufanym zespole i podpisują z góry ustalone wyniki głosowania. Fałszywe dane mogą być wprowadzane również w ten sposób, że jeden z zaufanych członków komisji dyktuje nieprawdziwe wyniki głosowania innemu – nieświadomemu tego faktu – członkowi komisji, który wypełnia protokół. Falszowanie danych w protokole może nastąpić również wtedy, gdy przewodniczący komisji działa

bez asysty członków komisji i mężów zaufania przy wprowadzaniu danych z protokołu do systemu informatycznego PKW.

Zapobieganie

Falszowanie protokołów nie powinno zdarzyć się, jeżeli komisja złożona jest z wyznaczonych przez konkurujące komitety wyborcze członków, pracuje pod społecznym nadzorem mężów zaufania, a głosy liczone są wspólnie. Poprawnie sporządzony protokół głosowania powinien być przed podpisaniem dokładnie sprawdzony z ustalonymi wynikami głosowania. Sprawdzenie treści protokołu jest szczególnie ważne, gdy finalny protokół drukowany jest z systemu informatycznego PKW.

Dokumentowanie

Wykrycie tego typu fałszerstwa należy opisać w uwagach do protokołu wyników głosowania. Należy ponadto sporządzić dodatkową dokumentację fotograficzną, video lub audio oraz osobną notatkę z opisem okoliczności wykrycia fałszerstwa i wskazaniem nazwisk świadków.

Reagowanie

Należy zażądać od przewodniczącego komisji natychmiastowego wstrzymania nieprawidłowych czynności wykonywanych przez komisję, zabezpieczenia dowodów nieprawidłowości oraz zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW. W razie braku reakcji przewodniczącego komisji należy wezwać Policję. Czynności komisji powinny być wstrzymane do czasu interwencji komisarza wyborczego i Policji.

Falszowanie danych w systemie informatycznym

Opis nieprawidłowości

Fałszywe wyniki głosowania mogą pojawić się w systemie informatycznym PKW wtedy, gdy:

- a) wprowadzone zostaną inne dane, niż dane ujęte w projekcie protokołu wyników głosowania;
- b) system informatyczny PKW działa wadliwie (niepoprawnie prezentuje wprowadzone dane).

Wprowadzenie błędnych danych do systemu informatycznego PKW może być wynikiem pomyłki lub umyślnego działania. Wadliwe działanie systemów informatycznych PKW może być faktem niezależnym od członków komisji. Z powodu problemów z systemem informatycznym PKW doszło do poważnych nieprawidłowości przy ustalaniu wyników wyborów samorządowych w roku 2014. System informatyczny PKW podawał błędne informacje o liczbie głosów oraz wyświetlał niezrozumiałe komunikaty.

Zapobieganie

Należy przede wszystkim utrwalić wyniki głosowania ustalone przez komisję w toku ręcznego liczenia głosów. Utrwalenie wyników powinno mieć formę ręcznie wypisanego projektu protokołu, który posłuży jako źródło danych wprowadzanych do systemu informatycznego PKW. Należy następnie dopilnować, aby wprowadzanie danych do systemu informatycznego PKW odbywało się w asyście wszystkich członków komisji i mężów zaufania.

Kluczowe znaczenie ma porównanie danych zapisanych w projekcie protokołu (ustalonych przez komisję wyników głosowania) z danymi w protokole wyświetlanym na ekranie komputera i następnie drukowanymi z systemu informatycznego PKW. Komisja, możliwie w pełnym składzie, powinna uważnie sprawdzić zgodność danych. Sprawdzenia dokonuje się poprzez odczytanie na głos danych z wydrukowanego protokołu i porównanie ich z danymi w projekcie protokołu. Każdy członek komisji lub mąż zaufania powinien osobiście porównać oba protokoły: ręcznie wypisany projekt protokołu z wydrukiem z systemu informatycznego PKW.

Jeśli system informatyczny PKW nie sygnalizował błędów lub zostały one usunięte, drukowany jest finalny protokół głosowania. Jeżeli system nie działa nieprawidłowo, należy odstąpić od drukowania protokołu i sporządzić finalny protokół ręcznie.

Dokumentowanie

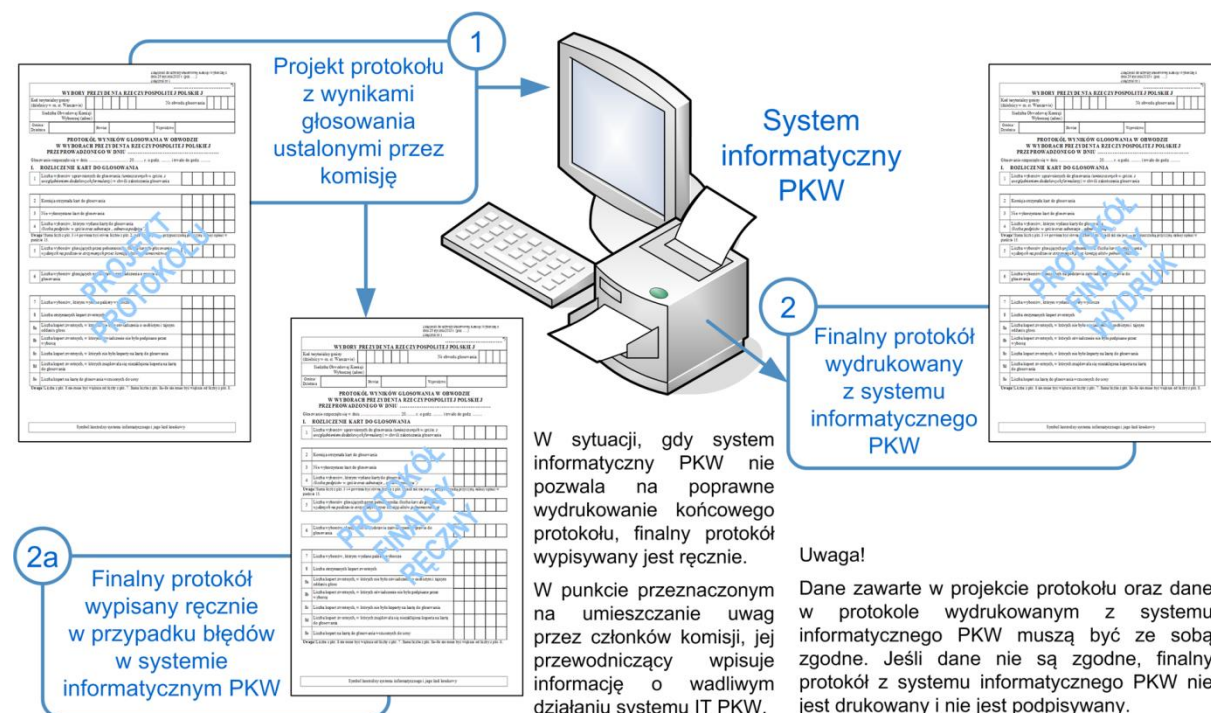
Należy wykonać kilka kopii ręcznie wypisanego projektu protokołu – najlepiej dla każdego członka komisji i męża zaufania. Czynność wprowadzania danych do systemu informatycznego należy utrwalić w formie fotografii lub nagrania video. Należy również sfotografować projekt protokołu oraz protokół wydrukowany z systemu informatycznego PKW, a ponadto sporządzić notatkę z ustalonymi wynikami głosowania, opisem okoliczności sprawy oraz nazwiskami świadków.

Reagowanie

Jeżeli system informatyczny PKW nie działa poprawnie (nie umożliwia prawidłowe wydrukowanie finalnego protokołu), członkowie komisji nie podpisują wadliwie wydrukowanego protokołu (zawierającego inne dane niż dane w projekcie protokołu). Jeżeli zachodzą przeszkody w wykorzystaniu systemu informatycznego, protokół wyników głosowania w obwodzie sporządza się ręcznie. Do ręcznie wypisanego protokołu, przewodniczący komisji wpisuje informację o niesprawności systemu informatycznego PKW.

O zaistniałej sytuacji należy niezwłocznie zawiadomić komisarza wyborczego, właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Rysunek 3: Wprowadzenie danych do systemu informatycznego PKW

Niewłaściwa prezentacja wyników

Opis nieprawidłowości

W niektórych obwodach głosowania protokoły z wynikami głosowania zawieszano trzy metry nad ziemią, uniemożliwiając przeczytanie lub sfotografowanie protokołu. W innych obwodach głosowania protokół umieszczano za ogrodzeniem uniemożliwiającym dostęp do budynku lub wykładano w korytarzach. Tak ogłoszone wyniki były niedostępne dla zainteresowanych, albo rozkradane.

Zapobieganie

Zgodnie z wytycznymi PKW, komisja powinna sporządzić oryginalną kopię protokołu głosowania (trzecią), którą po zabezpieczeniu przed wpływem warunków atmosferycznych wywiesza w miejscu

łatwo dostępnym dla zainteresowanych i widocznym po zamknięciu lokalu. Kopia protokołu powinna być wywieszona w taki sposób, aby możliwe było jej odczytanie z wózka inwalidzkiego. Wywieszenie kopii protokołu głosowania winno nastąpić niezwłocznie po jego sporządzeniu.

Jako kopię protokołu można wykorzystać wydruki dodatkowego egzemplarza protokołu (w komisjach korzystających ze wspomaganie informatycznego), kserokopię protokołu lub kopię sporządzoną odręcznie na formularzu protokołu. Kopię poświadczają za zgodność z oryginałem członkowie komisji obecni przy jej sporządzeniu, podpisując ją, parafując każdą stronę i opatrując pieczęcią obwodowej komisji wyborczej. Zainteresowani mężowie zaufania i członkowie komisji mogą, w miarę możliwości technicznych, otrzymać kopię protokołu głosowania.

Dokumentowanie

W przypadku niewłaściwego wywieszenia kopii protokołu należy sporządzić odpowiednią dokumentację fotograficzną lub wideo. Można również sporządzić notatkę z opisem okoliczności, prosząc świadków o jej podpisanie.

Reagowanie

Fakt nieprawidłowego ogłoszenia wyników głosowania (wywieszenia protokołu) należy zgłosić do komisarza wyborczego przesyłając mu dokumentację fotograficzną, video albo kopię podpisaną przez świadków notatki. Należy zawiadomić także właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Zacieranie śladów fałszerstw w obwodach głosowania

Opis nieprawidłowości

Niewłaściwe pakowanie, przekazywanie oraz archiwizowanie materiałów wyborczych jest w istocie niszczeniem dowodów prawidłowego lub nieprawidłowego przeprowadzenia głosowania w obwodzie. Nieopakowane lub nieznaczone pakiety kartami do głosowania, otwarte pudła z luźno wrzuconą dokumentacją, przewożenie niezapieczętowanej dokumentacji prywatnymi samochodami, wrzucanie niezapieczętowanych worków do piwnic i na strychy, mieszanie worków z różnych obwodów głosowania, brak protokołów przekazania dokumentacji – to przykłady niewłaściwego archiwizowania materiałów z wyborów.

Świadome zaniedbania na tym etapie procedury wyborczej należy uznać za zacieranie śladów po wyborczych fałszerstwach dokonanych na wcześniejszych etapach postępowania. Niewłaściwie archiwizowana dokumentacja wyborcza utrudnia lub uniemożliwia wykonywanie czynności sprawdzających przy rozpatrywaniu wyborczych protestów.

Zapobieganie

Zasady przekazywania i przechowywania dokumentów wyborczych po zakończeniu głosowania i ogłoszeniu wyników powinny być ustalone i szczegółowo omówione na spotkaniu organizacyjnym poprzedzającym dzień wyborów.

Spis wyborców wraz z dołączonymi do niego zaświadczeniami o prawie do głosowania, aktami pełnomocnictwa oraz przygotowane wcześniej pakiety zawierające posegregowane karty do głosowania, pakiety zawierające koperty zwrotne (w przypadku komisji wyznaczonych do głosowania korespondencyjnego), a także wszystkie arkusze pomocnicze i niewykorzystane formularze protokołu (także błędnie wypełnione) oraz wadliwie sporządzone protokoły głosowania, pakuje się w zbiorczą paczkę, którą opisuje się, pieczętuje i zabezpiecza przed możliwością niekontrolowanego otwarcia.

W osobną, opisaną, paczkę pakuje się listę osób, którym udzielono pełnomocnictwa do głosowania, na której komisja odnotowywała fakt głosowania przez pełnomocnika. Pozostałą dokumentację komisji (drugi egzemplarz protokołu głosowania, protokoły posiedzeń, uchwały, zestawienie błędów, drugie egzemplarze raportu ostrzeżeń itp.) komisja pakuje w odrębną paczkę, którą opisuje i pieczętuje.

Po otrzymaniu informacji o przyjęciu protokołu głosowania w obwodzie przez okręgową komisję wyborczą, przewodniczący obwodowej komisji przekazuje w depozyt wójtowi wszystkie paczki z dokumentami oraz pieczęć komisji i nakładkę na kartę do głosowania sporządzoną w alfabecie

Braille'a. Sposób przekazania należy uzgodnić wcześniej z osobami, którym depozyt jest przekazywany.

Dokumenty stanowiące depozyt powinny być przechowywane w archiwum urzędu gminy i mogą być udostępnione wyłącznie na żądanie Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, prokuratury i Policji.

Dokumentowanie

W przypadku nieprawidłowego archiwizowania dokumentacji wyborczej należy sporządzić odpowiednią dokumentację fotograficzną lub nagrania video, a ponadto sporządzić notatkę z opisem nieprawidłowości, odnotowując nazwiska świadków.

Reagowanie

Należy zwrócić się do przewodniczącego komisji oraz wójta (przedstawiciela urzędu) z żądaniem właściwego zabezpieczenia wszystkich materiałów z wyborów. W przypadku braku reakcji ze strony przewodniczącego komisji, należy zawiadomić komisarza wyborczego i zwrócić się o interwencję do Policji. Należy ponadto powiadomić właściwe komitety wyborcze i koordynatora RKW.

Zniekształcanie wyników na wyższych poziomach zliczania głosów

Spółeczna kontrola procesu sumowania wyników głosowania po przekazaniu ich z obwodowych komisji wyborczych na wyższy poziom wyborczej administracji jest iluzoryczna. W dotychczasowej praktyce wyborczej odnotowano na poziomie okręgowych komisji wyborczych i Krajowego Biura Wyborczego niedobory ważnie oddanych głosów, znikanie tysięcy kart do głosowania, zawyżanie liczby wydanych kart do głosowania w okręgach, niezgodności między liczbą mandatów i liczbą radnych powołanych do sejmików samorządowych oraz podawanie błędnych ostatecznych wyników głosowania na oficjalnych konferencjach prasowych PKW.

Winą za dotychczasowe nieprawidłowości obarczono głównie niesprawny system informatyczny PKW. Nie można mieć jednak pewności, że odnotowane nieprawidłowości nie były skutkiem świadomego, celowego działania. Nie można mieć także pewności, że w przypadku ręcznego liczenia głosów nie dojdzie do podobnych nieprawidłowości. W Krajowym Biurze Wyborczym, zapewniającym techniczno-organizacyjną obsługę PKW, nie ma praktycznie żadnej efektywnej zewnętrznej kontroli procesu obliczania końcowych, sumarycznych wyników wyborów. Mężowie zaufania zgłaszani do okręgowych komisji wyborczych i PKW mają ograniczone możliwości realnej kontroli procesu obliczania ostatecznych wyników wyborów.

Pamiętaj!

Wszystkie czynności należy wykonywać bardzo dokładnie. Należy stanowczo reagować jeśli po zamknięciu lokalu komisja będzie wprowadzać bałagan. Należy unikać pośpiechu i nie poddawać się presji czasu.

Po zamknięciu lokalu wyborczego, ale przed rozpoczęciem liczenia głosów, wszyscy obecni członkowie komisji przekazują swoje przybory do pisania do depozytu. W czasie liczenia głosów mogą posługiwać się tylko ołówkiem.

Po zabezpieczeniu urny, ale przed rozpoczęciem liczenia niewykorzystanych kart do głosowania i wykonywaniem dalszych czynności, należy zestawić stoły na środku lokalu tak, aby wszyscy członkowie komisji siedzieli twarzami do siebie. Na tak przygotowanym stole należy wykonywać wszystkie czynności związane z liczeniem kart do głosowania i ustalaniem wyników głosowania.

Wszystkie zadania na etapie ustalania wyników głosowania członkowie komisji wykonują wspólnie. Każda karta do głosowania powinna być zweryfikowana przez wszystkich obecnych członków komisji. W przypadku stwierdzenia najmniejszych niezgodności, czynność musi być powtórzona w celu identyfikacji błędu oraz ustalenia przyczyn wystąpienia niezgodności.

Przewodniczący komisji powinien zamknąć zestawienia głosujących (tzw. spisy ulicami) wielkim znakiem w kształcie litery „Z” z dodaną poziomą kreską. W tak oznaczonym miejscu nie będzie można nikogo dopisać.

Liczbę podpisów w spisie wyborców powinni sprawdzić dwaj przedstawiciele konkurencyjnych komitetów wyborczych. W przypadku rozbieżności, liczenie należy powtórzyć.

- ! Należy zwracać szczególną uwagę na przypadki zawyżania liczby podpisów w spisie wyborców. Zawyżone liczby podpisów mogą wskazywać na próbę oszustwa wyborczego.
- ! Wszystkie mechanizmy oszustw wyborczych mają na celu zachowanie zgodności arytmetycznej liczby kart do głosowania z liczbą podpisów w spisie wyborców. Brak takiej zgodności spowoduje istotne usterki protokołu danej komisji obwodowej, na podstawie których można będzie wszcząć dochodzenie.
- ! Podczas otwierania urny należy sprawdzić, czy nie jest ona uszkodzona i czy pieczęcie są nienaruszone.
- ! Należy sprawdzić, czy wyjęte z urny karty do głosowania są oryginalne (mają autentyczną pieczęć i wygląd zgodny ze wzorem PKW). Konieczne jest przejrzanie wszystkich kart i sprawdzenie ich autentyczności.
- ! Jeśli po przeliczeniu okaże się, że liczba kart w urnie jest choćby o jedną większa od ustalonej wcześniej liczby kart wydanych (podpisów w spisie wyborców + adnotacji „odmówił podpisania”), konieczne jest ponowne liczenie kart.
- ! Nie należy dopuścić do tego, aby któryś z członków komisji próbował ukryć niewykorzystane karty.
- ! Należy uważać, aby podczas rozkładania kart do głosowania na osobne stosy, karty z głosami na kandydata jednego komitetu wyborczego nie trafiły na stos z głosami oddanymi na kandydatów innego komitetu wyborczego.
- ! Po zakończeniu segregowania i liczenia głosów oddanych na poszczególne komitety wyborcze należy ponownie przeliczyć karty w każdym stosie. W razie niezgodności, liczenie należy powtórzyć.
- ! Należy sprawdzić, czy po zsumowaniu głosów oddanych na kandydatów poszczególnych komitetów wyborczych otrzymano liczbę równą liczbie wszystkich kart z ważnymi głosami. Różnice mniejsze od 10 są zazwyczaj efektem pomyłek w trakcie liczenia i wyjaśniają się po ponownym przeliczeniu. Różnice przekraczające 10 kart budzą podejrzenia. Zbyt duża liczba kart może wskazywać, że zostały one dorzucone do posegregowanych stosów (należy wówczas ponownie, skrupulatnie sprawdzić ważność kart oraz wszystkie obliczenia). Zbyt mała liczba kart może oznaczać, że część kart z ważnymi głosami została wykradziona przez osoby pracujące w komisji lub wyniesiona przez wyborców.
- ! Należy sprawdzić, czy zapisy w protokole wyników głosowania odpowiadają rzeczywistym wynikom ustalonym w trakcie liczenia głosów. Przy ustalaniu wyników głosowania należy robić notatki.
- ! Należy zaopatrzyć się w oryginalną kopię podpisanego przez obwodową komisję wyborczą protokołu wyników głosowania lub utrwalić go przy pomocy aparatu fotograficznego. Dane z protokołu oraz plik graficzny z fotografią protokołu należy przekazać do swojego komitetu wyborczego oraz systemu RKW-IT lub koordynatora RKW.
- ! Wszystkie nieprawidłowości dostrzeżone w toku liczenia głosów należy odnotować w uwagach do protokołu wyników głosowania oraz odpowiednio udokumentować. Dokumentację elektroniczną (zdjęcia, nagrania) należy przekazać do właściwych komitetów wyborczych i koordynatora RKW.

Reagowanie na naruszenia prawa

Struktura organów wyborczych

Stałe i doraźne organy wyborcze

Organ wyborczy to instytucja odpowiedzialna za zorganizowanie, przygotowanie i przeprowadzenie powszechnego głosowania w ramach wyborów (lub odpowiednio referendum) w tym ustalenie ich wyników. Organy wyborcze mogą być stałe lub doraźne.

Stalymi organami wyborczymi, powoływanymi na okres kadencji są:

- **Państwowa Komisja Wyborcza** oraz
- **komisarze wyborczy.**

Doraźne organy wyborcze to komisje wyborcze powoływane do przeprowadzenia określonego typu wyborów lub referendum. Powoływane są do wykonania wyborczych zadań i rozwiązywane po ich wykonaniu. Są to:

- **okręgowe komisje wyborcze**
– powoływane w wyborach parlamentarnych, prezydenckich i europejskich
- **terytorialne komisje wyborcze**
– powoływane w wyborach samorządowych:
 - a. wojewódzka,
 - b. powiatowa i
 - c. gminna (miejska)komisja wyborcza
- **terytorialne komisje ds. referendum**
– powoływane w referendum lokalnym:
 - a. wojewódzka,
 - b. powiatowa i
 - c. gminna (miejska)komisja do spraw referendum
- **rejonowe komisje wyborcze** – powoływane w wyborach europejskich
- **obwodowe komisje wyborcze** – powoływane we wszystkich wyborach oraz w referendum ogólnokrajowym. Lokale komisji wyborczych wyposażone są w urny do głosowania.
- **obwodowa komisja ds. referendum** – powoływane do przeprowadzenia lokalnego referendum.

Państwowa Komisja Wyborcza

Państwowa Komisja Wyborcza (PKW) jest stałym najwyższym organem wyborczym właściwym w sprawach przeprowadzania wyborów do Sejmu i Senatu, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, organów samorządu terytorialnego i Parlamentu Europejskiego oraz ogólnokrajowych i lokalnych referendum. W skład Państwowej Komisji Wyborczej wchodzi: 3 sędziów Trybunału Konstytucyjnego, 3 sędziów Sądu Najwyższego oraz 3 sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego. Obsługę administracyjno-techniczną PKW zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze. Szczegółowy katalog zadań PKW określony jest w rozdziale drugim Kodeksu wyborczego – w art. 160–165.

Komisarz wyborczy

Komisarz wyborczy jest stale urzędującym organem wyborczej administracji rządowej, do którego zadań należy sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego. Jest on pełnomocnikiem Państwowej Komisji Wyborczej na wyznaczonym obszarze województwa. Pełni z urzędu funkcję przewodniczącego terytorialnej i okręgowej komisji wyborczej. Powoływany jest spośród sędziów przez PKW na wniosek Ministra Sprawiedliwości – 2-6 komisarzy w każdym województwie – na okres 5 lat. Ta sama osoba może być ponownie powołana na stanowisko komisarza.

Komisarz wyborczy zapewnia wsparcie komisjom wyborczym oraz ma prawo żądania od nich wyjaśnień. Uchyla uchwały terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych podjęte z naruszeniem prawa lub niezgodne z wytycznymi Państwowej Komisji Wyborczej i przekazuje sprawę właściwej komisji do ponownego rozpatrzenia lub samodzielnie rozstrzyga o sprawach. Katalog zadań komisarza wyborczego określa Kodeks wyborczy w art. 167.

Art. 167.

§ 1. Do zadań komisarza wyborczego należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego;
- 2) zapewnianie, we współdziałaniu z organami jednostek samorządu terytorialnego, organizacji wyborów do rad na obszarze województwa;
- 3) powoływanie terytorialnych komisji wyborczych oraz rozwiązywanie terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych w wyborach organów jednostek samorządu terytorialnego po wykonaniu ich ustawowych zadań;
- 4) rozpatrywanie skarg na działalność terytorialnych komisji wyborczych;
- 5) kontrolowanie, w zakresie ustalonym przez Państwową Komisję Wyborczą, prawidłowości sporządzania spisów wyborców;
- 6) podawanie do publicznej wiadomości informacji o składach terytorialnych komisji wyborczych powołanych na obszarze województwa;
- 7) udzielanie, w miarę potrzeby, terytorialnym i obwodowym komisjom wyborczym wyjaśnień;
- 8) ustalanie zbiorczych wyników wyborów do rad oraz wyborów wójtów przeprowadzonych na obszarze województwa i ogłaszanie ich w trybie określonym w kodeksie;
- 9) przedkładanie sprawozdania z przebiegu wyborów na obszarze województwa, wraz z ich wynikami, Państwowej Komisji Wyborczej;
- 10) wykonywanie innych czynności przewidzianych w ustawach lub zleconych przez Państwową Komisję Wyborczą.

§ 2. Komisarz wyborczy uchyla uchwały terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych podjęte z naruszeniem prawa lub niezgodne z wytycznymi Państwowej Komisji Wyborczej i przekazuje sprawę właściwej komisji do ponownego rozpatrzenia lub podejmuje rozstrzygnięcie w sprawie.

§ 3. Komisarz wyborczy wydaje postanowienia w zakresie swoich ustawowych uprawnień.

Komisarz wyborczy (będący z urzędu przewodniczącym terytorialnej i okręgowej komisji wyborczej) jest tym organem administracji, do którego należy kierować wszelkie skargi dotyczące nieprawidłowego działania obwodowych i terytorialnych komisji wyborczych. Na rozstrzygnięcie sprawy i wydanie decyzji komisarz ma maksymalnie 5 dni od dnia otrzymania doniesienia. Od postanowienia komisarza przysługuje odwołanie do Państwowej Komisji Wyborczej. Do Państwowej Komisji Wyborczej można również wnosić skargi na działalność komisarza wyborczego i okręgowej komisji wyborczej.

Pomoc udzielana przez komisarza wyborczego nadzorowanym jednostkom przyjmuje postać m.in. organizacji narad i szkoleń komisji wyborczych, przekazywania im wytycznych i wyjaśnień własnych oraz PKW, a także udzielania wskazówek co do sposobu usunięcia uchybień pojawiających się w działalności komisji.

Do najważniejszych prawnych środków reakcji na komisarza wyborczego należy wezwanie organów wyborczych do wykonania zadań w sposób terminowy i zgodny z prawem, a w razie bezskutecznego upływu terminu – samodzielne wykonanie uchybionych czynności. Posiada ponadto prawo zarządzenia ponownego ustalenia wyników wyborów. Ma to istotne znaczenie w przypadku wystąpienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa w związku z działalnością obwodowych komisji wyborczych.

Protesty wyborcze

Podstawy prawne

Protest wyborczy to wniosek skierowany do sądu, w którym wskazuje się na nieprawidłowości związane z przeprowadzeniem wyborów, domagając się ich unieważnienia. Protesty co do zasady dotyczyć mogą ważności wyborów w ogólności, ważności wyborów w danym okręgu lub ważności wyboru określonej osoby. Podstawą wniesienia protestu może być popełnienie przestępstwa, naruszenie przepisów dotyczących głosowania lub ustalania wyników.

Protesty mogą wnosić (zależnie od powodu) indywidualni wyborcy i pełnomocnicy komitetów wyborczych, a także przewodniczący właściwej komisji wyborczej. Prawo do wniesienia protestu ograniczone jest **terminem** – z reguły wynoszącym: 3 dni – w wyborach prezydenckich; 7 dni w wyborach parlamentarnych i 14 dni w wyborach samorządowych, licząc – w zależności od typu wyborów – od dnia głosowania lub ogłoszenia wyników przez PKW w Dzienniku Ustaw.

Osoby, które głosowały za granicą, powinny złożyć protest do konsula lub kapitana statku, jeżeli tam oddawały swój głos. Do protestu, wyborca taki musi dołączyć zawiadomienie o ustanowieniu swojego pełnomocnika zamieszkałego w kraju lub pełnomocnika do doręczeń zamieszkałego w kraju, pod rygorem pozostawienia protestu bez biegu.

Instytucja protestu wyborczego została unormowana odmiennie dla każdego typu wyborów. Regulacje różnią się zakresem podmiotowym i przedmiotowym protestu, jak również właściwością sądu. Właściwy do rozpoznania protestów jest sąd okręgowy – w przypadku wyborów samorządowych lub Sąd Najwyższy – w przypadku wyborów ogólnokrajowych. Sąd rozpoznaje wniosek w postępowaniu nieprocesowym, stosując przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Najdalej idącym w skutkach rozstrzygnięciem może być podjęcie uchwały o nieważności wyborów.

Podstawowe unormowania dotyczące wnoszenia protestów wyborczych zawiera Kodeks wyborczy.

Art. 82.

§ 1. Przeciwko ważności wyborów, ważności wyborów w okręgu lub wyborowi określonej osoby może być wniesiony protest z powodu:

- 1) dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, określonego w rozdziale XXXI Kodeksu karnego, mającego wpływ na przebieg głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów lub
- 2) naruszenia przepisów kodeksu dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów, mającego wpływ na wynik wyborów.

§ 2. Protest przeciwko ważności wyborów z powodu dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, o którym mowa w § 1, lub naruszenia przez właściwy organ wyborczy przepisów kodeksu dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów może wnieść wyborca, którego nazwisko w dniu wyborów było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania.

§ 3. Protest przeciwko ważności wyborów w okręgu wyborczym lub przeciwko wyborowi posła, senatora, posła do Parlamentu Europejskiego, radnego lub wójta może wnieść wyborca, którego nazwisko w dniu wyborów było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania na obszarze danego okręgu wyborczego.

§ 4. Protest przeciwko wyborowi Prezydenta Rzeczypospolitej może wnieść wyborca, którego nazwisko w dniu wyborów było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania.

§ 5. Prawo wniesienia protestu przysługuje również przewodniczącemu właściwej komisji wyborczej i pełnomocnikowi wyborczemu.

Art. 83.

§ 1. Protest wyborczy wnosi się do sądu wskazanego w przepisach szczególnych kodeksu.

§ 2. Zasady wnoszenia protestów i tryb ich rozpatrywania, a także orzekania o ważności wyborów określają przepisy szczególne kodeksu.

Protest wyborczy musi być wniesiony w przewidzianym prawem terminie – trzech, siedmiu lub czternastu dni, liczonym – w zależności od typu wyborów – od dnia głosowania, albo od dnia ogłoszenia wyników wyborów przez PKW w Dzienniku Ustaw. Nadanie protestu (w przewidzianym ustawowo terminie) w polskiej placówce pocztowej operatora publicznego jest równoznaczne z terminowym wniesieniem go do właściwego sądu.

Przesłanki unieważnienia wyborów

Na podstawie przepisów art. 82 § 1 pkt. 1 i 2 Kodeksu wyborczego, do unieważnienia wyborów może prowadzić wystąpienie następujących okoliczności:

1. sporządzanie listy kandydujących lub głosujących z pominięciem uprawnionych lub wpisaniem nieuprawnionych.
2. używanie podstępów celem nieprawidłowego sporządzenia listy kandydujących lub głosujących, protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych.
3. zniszczenie, uszkodzenie, ukrycie, przerobienie lub podrobienie protokołu lub innego dokumentu wyborczego.
4. dopuszczenie się nadużycia przy przyjmowaniu lub obliczaniu głosów.
5. odstąpienie innej osobie przed zakończeniem głosowania niewykorzystanej karty do głosowania lub pozyskanie od innej osoby w celu wykorzystania w głosowaniu niewykorzystanej karty do głosowania.
6. dopuszczenie się nadużycia w sporządzaniu list z podpisami obywateli zgłaszających kandydatów w wyborach lub inicjujących referendum.
7. przeszkodzenie za pomocą przemocy, groźby bezprawnej lub podstępów w: (a) odbyciu zgromadzenia poprzedzającego głosowanie; (b) swobodnemu wykonywaniu prawa do kandydowania lub głosowania; (c) głosowaniu lub obliczaniu głosów; (d) sporządzaniu protokołów lub innych dokumentów wyborczych.
8. wywieranie wpływu na sposób głosowania osoby uprawnionej, albo zmuszenie jej do głosowania lub powstrzymanie jej od głosowania.
9. przyjmowanie korzyści majątkowej lub osobistej, albo zażądanie takiej korzyści w zamian za głosowanie w określony sposób.
10. udzielenie korzyści majątkowej lub osobistej osobie uprawnionej do głosowania, aby skłonić ją do głosowania w określony sposób lub za głosowanie w określony sposób.
11. naruszanie przepisów o tajności głosowania, wbrew woli głosującego i zapoznanie się z treścią jego głosu.
12. prowadzenie agitacji wyborczej: (a) na terenie urzędów administracji rządowej lub administracji samorządu terytorialnego bądź sądów; (b) na terenie zakładów pracy w sposób i w formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie; (c) na terenie jednostek wojskowych lub innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub oddziałów obrony cywilnej bądź skoszarowanych jednostek podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych; (d) w lokalu wyborczym lub na terenie budynku, w którym lokal się znajduje.
13. prowadzenie agitacji wyborczej na terenie szkół wobec uczniów.

14. umieszczanie plakatów i haseł wyborczych na ścianach budynków, przystankach komunikacji publicznej, tablicach i słupach ogłoszeniowych, ogrodzeniach, latarniach, urządzeniach energetycznych, telekomunikacyjnych i innych bez zgody właściciela lub zarządcy nieruchomości, obiektu albo urządzenia.
15. umieszczanie plakatów i haseł wyborczych w taki sposób, że nie można ich usunąć bez powodowania szkód.
16. nie umieszczenie w materiałach wyborczych wyraźnego oznaczenia komitetu wyborczego, od którego pochodzą.
17. zbieranie podpisów osób popierających zgłoszenie listy kandydatów lub kandydata, stosując jakąkolwiek formę nacisków zmierzających do uzyskania podpisów.
18. przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za złożenie podpisu pod zgłoszeniem listy kandydatów lub kandydata.
19. prowadzenie agitacji wyborczej w okresie od zakończenia kampanii aż do zakończenia głosowania.
20. podanie do publicznej wiadomości w okresie od zakończenia kampanii wyborczej, aż do zakończenia głosowania wyników przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych lub przewidywanych wyników wyborów lub wyników sondaży wyborczych przeprowadzanych w dniu głosowania.
21. prowadzenie agitacji wyborczej na rzecz komitetów wyborczych lub kandydata albo kandydatów poprzez zorganizowanie loterii fantowych lub innego rodzaju gier losowych albo konkursów w których wygranymi są nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej, niż wartość przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych lub promocyjnych.
22. podanie lub dostarczenie w ramach prowadzonej agitacji wyborczej napojów alkoholowych nieodpłatnie lub po cenach sprzedaży netto nie wyższych od cen nabycia lub kosztów wytworzenia.
23. udzielenie korzyści majątkowej jednego komitetu, innemu komitetowi wyborczemu.
24. zorganizowanie zbiórki publicznej na cele kampanii wyborczej.
25. wydatkowanie środków wyborczych komitetu wyborczego na cele inne, niż związane z wyborami.
26. pozyskanie korzyści majątkowych na rzecz komitetu wyborczego lub wydatkowanie środków finansowania komitetu wyborczego przed dniem, od którego zezwala na to ustawa.
27. pozyskiwanie korzyści majątkowych na rzecz komitetu wyborczego po dniu wyborów.
28. wydatkowanie środków finansowych komitetu wyborczego po dniu złożenia sprawozdania finansowego.
29. wydatkowanie środków finansowych komitetu wyborczego z naruszeniem limitów wydatków określonych dla komitetów wyborczych.
30. udzielanie komitetowi wyborczemu organizacji albo komitetowi wyborczemu wyborców lub przyjmowanie w imieniu tych komitetów korzyści majątkowych pochodzących z innego źródła niż od obywatela polskiego, mającego miejsce stałego zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
31. udzielanie komitetowi wyborczemu partii politycznej, albo koalicyjnemu komitetowi wyborczemu lub przyjmowanie w imieniu tych komitetów korzyści majątkowych z innego źródła niż z funduszu wyborczego partii politycznej tworzącej komitet wyborczy partii politycznej lub z funduszy wyborczych partii politycznych tworzących koalicyjny komitet wyborczy.

32. udzielanie komitetowi wyborczemu lub przyjmowanie w jego imieniu korzyści majątkowych o charakterze niepieniężnym, innych niż nieodpłatne usługi polegające na rozpowszechnianiu plakatów i ulotek wyborczych przez osoby fizyczne.
33. prowadzenie agitacji wyborczej na rzecz komitetów wyborczych lub kandydata, albo kandydatów; organizowanie loterii fantowych lub innego rodzaju gier losowych, albo konkursów, w których wygranymi są nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej niż wartość przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych lub promocyjnych.
34. pobieranie od udzielającego pełnomocnictwa do głosowania opłaty za głosowanie w jego imieniu.
35. udzielanie pełnomocnictwa do głosowania w zamian za jakąkolwiek korzyść majątkową lub osobistą.
36. oddanie więcej niż jednego głosu przez wyborcę.
37. otwieranie bez uprawnień pakietu wyborczego lub niszczenie zaklejonej koperty zwrotnej.
38. dokonywanie wydatków na kampanię wyborczą prowadzoną w formach i na zasadach właściwych dla reklamy, w wysokości przekraczającej limit określony w Kodeksie wyborczym.

Rozpatrywanie protestów wyborczych

Osoba składająca protest powinna sformułować zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których je opiera. Sąd rozpatruje protest w składzie trzech sędziów w postępowaniu nieprocesowym, stosując procedurę cywilnoprawną.

Opinia sądu wydana w konsekwencji złożenia protestu powinna zawierać ustalenia co do zasadności zarzutów, a w razie potwierdzenia ich zasadności – ocenę, czy przestępstwo przeciwko wyborom lub naruszenie przepisów ordynacji miało wpływ na wynik wyborów. W przypadku podjęcia przez sąd decyzji unieważniającej wybory, przeprowadza się nowe głosowanie w ciągu 2,5 miesiąca, licząc od dnia wydania takiej decyzji.

Pomimo wielu protestów składanych przez wyborców, nie zdarzyło się nigdy, by sąd unieważnił wybory. W wyborach parlamentarnych w 2007 roku wniesiono do Sądu Najwyższego łącznie 112 protestów wyborczych. Rekordowe, jeśli chodzi o liczbę zgłoszonych protestów, były wybory prezydenckie w 1995 roku. Do do Sądu Najwyższego wpłynęło wówczas 1040 indywidualnych oraz ponad 598 000 zbiorowych protestów. Zbieraniem dużej liczby protestów zajmowały się wówczas między innymi NSZZ "Solidarność" i komitet wyborczy Lecha Wałęsy, który tamte wybory przegrał.

W wyborach prezydenckich w 2010 roku z całego kraju spłynęło 378 protestów, z czego 46 już po ustawowym terminie. Rozpatrzono jedynie 332 protesty. Z tej liczby tylko 14 protestów zostało uznanych za zasadne. Zdaniem Sądu Najwyższego, nie miały one wpływu na wynik wyborów i tym samym Sąd Najwyższy uznał ważność wyboru Bronisława Komorowskiego na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Reagowanie na nieprawidłowości w komisjach

Odpowiedzialność funkcjonariusza publicznego

Przepis art. 154 § 5 Kodeksu wyborczego stanowi, że osoby wchodzące w skład komisji wyborczych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych, ale również ponoszą odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni. Za przekroczenie swoich uprawnień, niedopełnienie obowiązku lub działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego ponoszą odpowiedzialność karną za przestępstwo. Nawet, jeżeli działały w sposób nieumyślny.

Jako przestępstwo kwalifikowane jest na przykład dopuszczenie się nadużycia podczas liczenia kart wyborczych i oddanych głosów lub wpływanie na głosy wyborców przemocą, groźbą lub podstępem.

Zgodnie z dyspozycją art. 249 Kodeksu karnego, osoby dopuszczające się przestępstw wyborczych podlegają karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Kodeks karny stanowi:

Art. 248.

Kto w związku z wyborami do Sejmu, do Senatu, wyborem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, wyborami do Parlamentu Europejskiego, wyborami organów samorządu terytorialnego lub referendum:

- 1) sporządza listę kandydujących lub głosujących, z pominięciem uprawnionych lub wpisaniem nieuprawnionych,
 - 2) używa podstępów celem nieprawidłowego sporządzenia listy kandydujących lub głosujących, protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych,
 - 3) niszczy, uszkadza, ukrywa, przerabia lub podrabia protokoły lub inne dokumenty wyborcze albo referendalne,
 - 4) dopuszcza się nadużycia lub dopuszcza do nadużycia przy przyjmowaniu lub obliczaniu głosów,
 - 5) odstępuje innej osobie przed zakończeniem głosowania niewykorzystaną kartę do głosowania lub pozyskuje od innej osoby w celu wykorzystania w głosowaniu niewykorzystaną kartę do głosowania,
 - 6) dopuszcza się nadużycia w sporządzaniu list z podpisami obywateli zgłaszających kandydatów w wyborach lub inicjujących referendum,
- podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Art. 249.

Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem przeszkadza:

- 1) odbyciu zgromadzenia poprzedzającego głosowanie,
 - 2) swobodnemu wykonywaniu prawa do kandydowania lub głosowania,
 - 3) głosowaniu lub obliczaniu głosów,
 - 4) sporządzaniu protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych,
- podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 231.

§ 1. Funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie i wyrządza istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli czyn wyczerpuje znamiona czynu zabronionego określonego w art. 228.

Art. 222.

§ 1. Kto narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 wywołało niewłaściwe zachowanie się funkcjonariusza lub osoby do pomocy mu przybranej, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Dokumentowanie naruszeń procedury wyborczej

Podstawową formą dokumentowania nieprawidłowości w procedurze wyborczej jest zamieszczanie uwag w protokole wyników głosowania w obwodzie. Członkowie komisji i mężowie zaufania mają prawo obserwowania wszystkich czynności obwodowej komisji wyborczej, zarówno przed rozpoczęciem głosowania, jak i w trakcie jego trwania oraz po jego zakończeniu. Przysługuje im prawo bieżącego **zgłaszania przewodniczącemu komisji uwag i zastrzeżeń** oraz prawo **wnoszenia uwag do protokołu głosowania z wymienieniem konkretnych zarzutów**.

Rysunek 4: Fragment protokołu z pozycjami przeznaczonymi do umieszczania adnotacji o wniesieniu przez członków komisji i mężów zaufania uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów

III. UWAGI I ADNOTACJE

- 15.**) i 4 a liczbą z pkt. 2
 Uwagi o przypuszczalnej przyczynie ewentualnej różnicy pomiędzy sumą liczb z pkt. 3;
 jeżeli różnica nie występuje, wpisać „brak uwag”:
16. **) Uwagi o przypuszczalnej przyczynie ewentualnej różnicy pomiędzy liczbą z pkt. 9 pomniejszoną o liczbę z pkt. 9a a liczbą z pkt. 4, a także o przypuszczalnej przyczynie ewentualnej różnicy pomiędzy liczbą z pkt. 9a a liczbą z pkt. 8e; jeżeli różnice nie występują, wpisać „brak uwag”:
- 17.**) Uwagi o przypuszczalnej przyczynie wystąpienia kart nieważnych (pkt 10); jeżeli liczba w pkt. 10 wynosi 0, wpisać „brak uwag”:
- 18.**) W trakcie głosowania wydano następujące zarządzenia; jeżeli nie wydano, wpisać „brak zarządzeń”:
- 19.**) Adnotacja o wniesieniu uwag przez mężów zaufania z wymienieniem konkretnych zarzutów **); jeżeli nie ma, wpisać „brak zarzutów” lub „brak mężów zaufania w obwodzie”:
- 20.**) Adnotacja o wniesieniu uwag przez członków Komisji z wymienieniem konkretnych zarzutów **); jeżeli nie ma, wpisać „brak zarzutów”:
- 21.**) Inne uwagi; jeżeli nie ma, wpisać „brak uwag”:

Przy sporządzeniu protokołu obecni byli członkowie Komisji:

- 1)
(nazwisko i imię — imiona, funkcja w Komisji) (podpis)

Uwagi członków komisji i mężów zaufania wpisuje się w odpowiednich punktach protokołu. Członek komisji lub mąż zaufania, który wniósł uwagę, musi ją podpisać. Jeżeli treść uwag mężów zaufania albo członków komisji nie mieści się na formularzu protokołu, należy je opisać na osobnych kartkach i dołączyć do protokołu, zaznaczając ten fakt w odpowiednich jego punktach. Komisja ma obowiązek ustosunkować się do wniesionych zarzutów, załączając do protokołu swoje wyjaśnienia.

Należy pamiętać, że osoba składająca skargę lub protest wyborczy powinna w nim sformułować konkretne zarzuty, wcześniej ujawnione w treści protokołu z głosowania oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których je opiera. Konieczność udowodnienia lub co najmniej uprawdopodobnienia zarzutów pojawi się również w sytuacji, gdy członek komisji albo mąż zaufania zdecyduje się w dniu wyborów na wezwanie Policji.

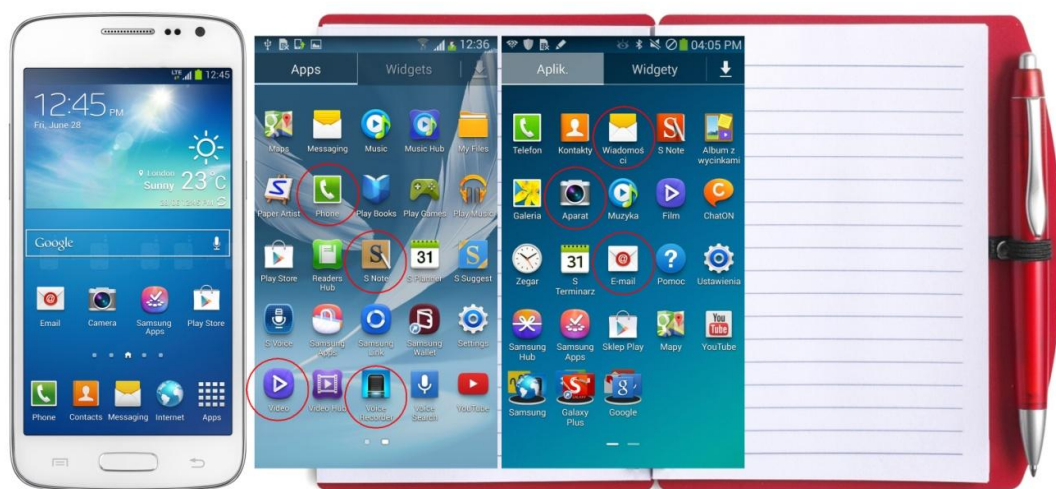
Dokumentowanie naruszeń procedury wyborczej lub przestępstw związanych z pracami obwodowej komisji wyborczej może być realizowane na kilka sposobów. Najważniejszym, opisanym wyżej dowodem jest wpis do protokołu wyników z głosowania w obwodzie. Treść tego wpisu może być poparta dowodami w formie **dokumentacji fotograficznej, nagrań video, nagrań audio** lub

sporządzonej niezależnie od uwag zgłoszonych do protokołu **pisemnej notatki**, zawierającej opis okoliczności naruszenia procedury lub przestępstwa i podpisanej przez świadków zdarzenia.

Uwaga! Zakaz nagrywania czynności komisji przez mężów zaufania (tylko!) zapisany w wytycznych PKW wydany został bez podstawy prawnej (więcej na ten temat w następnym rozdziale). Nie można nikomu zabronić fotografowania, ani filmowania osób działających jak funkcjonariusze publiczni, które wykonują swoje czynności w miejscu publicznym. Nie należy natomiast takich fotografii lub nagrań rozpowszechniać. Należy je zachować i wykorzystać jedynie jako materiał dowodowy w przypadku rozpatrywania przez sąd protestu wyborczego.

Członkowie komisji i mężowie zaufania muszą zaopatrzyć się w odpowiednie wyposażenie techniczne umożliwiające im szybkie reagowanie na nieprawidłowości oraz dokumentowanie okoliczności ich zajścia. Powinni mieć zawsze przy sobie telefon typu smartfon z naładowaną baterią i możliwie jak największą (wyczyszczoną) pamięcią, a także blok papieru i przybory do pisania. Należy pamiętać, aby dowody tworzone w formie tekstowej, fotograficznej lub nagrań video i audio zachować do czasu rozstrzygnięcia wszystkich protestów wyborczych, czyli co najmniej przez trzy miesiące od dnia głosowania lub ogłoszenia wyników wyborów przez PKW (w zależności od typu wyborów).

Rysunek 5: Niezbędnik członka obwodowej komisji wyborczej i męża zaufania

Bardzo użytecznym narzędziem do tworzenia dokumentacji dowodowej z przebiegu prac obwodowej komisji wyborczej jest telefon komórkowy typu smartfon. Mieści on w sobie kilka bardzo przydatnych urządzeń i aplikacji (zaznaczonych na rysunku kółkami), pozwalających na wykonywanie fotografii, nagrań video i audio, wysyłanie komunikatów SMS i poczty elektronicznej, robienie notatek, wyszukiwanie potrzebnych informacji w Internecie i oczywiście – prowadzenie rozmów oraz telefonicznych konsultacji.

Szczególnie ważne jest umiejętne wykonywanie dokumentacji fotograficznej. Fotografując protokół wyników głosowania w obwodzie lub inne dokumenty należy zwrócić uwagę na:

- dobre, równomierne oświetlenie fotografowanych dokumentów,
- poprawne kadrowanie (kadr musi obejmować cały dokument),
- prostopadłe ustawienie osi obiektywu w stosunku do płaszczyzny fotografowanego dokumentu (to zapobiegnie zniekształceniom obrazu),
- ostrość zdjęcia (należy ją sprawdzić bezpośrednio po wykonaniu zdjęcia) oraz
- ryzyko pojawienia się refleksów i odbić.

Należy unikać używania lampy błyskowej – zwłaszcza przy fotografowaniu dokumentów umieszczonych za szybą. O wiele lepsze jest miękkie, rozproszone światło dzienne lub dobre oświetlenie światłem sztucznym.

Współczesne aparaty cyfrowe (również te wbudowane w telefony komórkowe) posiadają wysoką czułość, pozwalającą na wykonywanie czytelnych fotografii przy stosunkowo słabym oświetleniu. W razie potrzeby należy użyć dodatkowego oświetlenia. Po wykonaniu fotografii należy sprawdzić jej jakość i jeśli nie jest dobra (nieczytelna), powtórzyć czynność fotografowania jeszcze raz.

Rysunek 6: Technika fotografowania protokołu wyników głosowania i innych dokumentów

Kontrowersyjność niektórych wytycznych PKW

Niektóre postanowienia wytycznych PKW budzą poważne kontrowersje, ponieważ wydawane są bez podstawy prawnej, a nawet wbrew podstawowym zasadom prawa. Dotyczy to między innymi zakazu audiowizualnego dokumentowania prac obwodowej komisji wyborczej przez mężów zaufania – i tylko przez nich (sic!). Zakaz taki jest uzasadniany przez PKW okolicznością, że: „Kodeks wyborczy nie przewiduje możliwości utrwalania pracy komisji za pomocą kamer, ani innych urządzeń umożliwiających rejestrację audiowizualną, w tym rejestrację dźwiękową.” (cytat z wyjaśnień PKW z dnia 26.03.2015 r. do wytycznych z dnia 9.03.2015 r.).

Powoływanie się na fakt, że ustawa czegoś nie przewiduje jest sprzeczne z konstytucyjnymi zasadami prawa. Taka praktyka łamie zapisaną w art. 42 ust. 1 Konstytucji RP zasadę: *Nullum crimen sine lege* (co nie jest ustawą zabronione, jest dozwolone), określoną również w art. 7 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz przepisach polskiego prawa karnego. Jest także działaniem wbrew dyspozycji art. 7 Konstytucji RP, który stanowi, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa, a zatem nie mogą ustanawiać zakazów lub nakazów bez odpowiedniej ustawowej podstawy prawnej. Zasady te chronią obywateli przed nadużyciami ze strony państwa, wprowadzając gwarancje, że nikt nie może być ukarany, jeśli czyn nie jest wyraźnie zabroniony w ustawie. Wynika z nich między innymi zakaz tworzenia niedookreślonych i nieostrych typów przestępstw, jakie *de facto* tworzy PKW w swoich wytycznych zakazując działania, które nie jest zabronione ani w Kodeksie karnym, ani żadnej innej ustawie.

Na gruncie polskiego prawa nie istnieje zakaz audiowizualnego utrwalania czynności członków komisji wyborczej, którzy działają jak funkcjonariusze publiczni (art. 154 Kodeksu wyborczego), wykonując zadania publiczne w miejscu publicznym. Przeciwnie – możliwość audiowizualnej rejestracji funkcjonariuszy publicznych przy wykonywaniu ich zadań została potwierdzona przez Komendę Główną Policji oraz w orzeczeniach sądów. Istnieją natomiast wyraźne, zagrożone sankcją zakazy dotyczące nieprawidłowości w procesie organizowania i przeprowadzenia wyborów, określone są w art. 248 oraz innych przepisach Kodeksu karnego.

Rejestrowanie audiowizualne prac komisji nie powinno naruszać powagi głosowania. W przypadku audiowizualnego rejestrowania czynności członków komisji nie należy nagrań upubliczniać. Dysponowanie wykonanymi nagraniami nie powinno stwarzać ryzyka naruszenia dóbr osobistych nagranych osób (bezprawnego wykorzystania ich wizerunku), chronionych przez art. 81 Prawa autorskiego. Należy je zachować jedynie na wypadek konieczności dowodzenia wyborczych nieprawidłowości przed sądem.

Skargi do komisarza wyborczego

Przesłanki składania skarg na działalność członków obwodowych komisji wyborczych są takie same, jak wymienione wyżej przesłanki składania protestów wyborczych. Skargi mogą być wnoszone telefonicznie, drogą e-mailową lub na piśmie. Należy pamiętać, że zarzuty powinny zostać poparte dowodami w formie zdjęć, nagrań, dokumentów, zeznań świadków lub notatek podpisanych przez świadków. Fakt wniesienia skargi do komisarza powinien być ujawniony w odpowiednim punkcie protokołu z głosowania – w uwagach członka komisji lub męża zaufania.

Komisarz wyborczy (okręgowa komisja wyborcza) musi zareagować na każdą skargę, która do niego wpłynęła. W zależności od tego, na ile poważne były wykroczenia, powinien interweniować od razu – na przykład rozwiązać problem telefonicznie upominając członków komisji – lub skierować stosowne pismo do osoby składającej skargę, w którym poinformuje ją o podjętych działaniach i sposobie rozwiązania zgłoszonego problemu.

Zawiadamianie Policji

W sytuacjach naruszeń prawa wyborczego lub wytycznych PKW w pierwszej kolejności należy zwracać się z prośbą o reakcję do przewodniczącego komisji wyborczej lub jego zastępcy. Jeżeli przewodniczący komisji lub jego zastępca nie reagują, należy zawiadomić komisarza wyborczego (okręgową komisję wyborczą) oraz w uzasadnionych przypadkach, zwrócić się o interwencję do Policji. Należy ponadto zawiadomić właściwe komitety wyborze i koordynatora RKW.

Do złożenia zawiadomienia o wykroczeniu lub przestępstwie uprawniona jest każda osoba. Prawo to przysługuje oczywiście członkom komisji wyborczej i mężom zaufania. Co więcej, polska procedura karna nakłada obowiązek zawiadomienia organów ścigania o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. Oznacza to, że każda osoba dysponująca informacjami o popełnieniu takiego przestępstwa powinna niezwłocznie zawiadomić organy ścigania. Dwie podstawowe kategorie przestępstw rozróżniane ze względu na sposób ścigania obejmują przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego, w tym ścigane z urzędu lub na wniosek oraz przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego.

Przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego to przestępstwa, których ściganie prowadzone jest przez organy policyjno-prokuratorskie. Ściganie z urzędu oznacza, że organ policyjno-prokuratorski zobowiązany jest do wszczęcia postępowania, gdy tylko zostanie zawiadomiony o przestępstwie. W praktyce zdecydowana większość przestępstw ścigana jest w taki sposób. Z urzędu ścigane są między innymi takie przestępstwa jak zniszczenie, uszkodzenie, ukrycie lub usunięcie dokumentu. Przestępstwa związane z fałszowaniem wyborów należą do kategorii przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego z urzędu.

W przypadku przestępstw ściganych na wniosek niezbędne jest złożenie wniosku przez osobę pokrzywdzoną, aby można było wszczęć postępowanie. Ten rodzaj przestępstw obejmuje takie przestępstwa jak np. zgwałcenie, seksualne wykorzystanie zależności, kradzież, rozbój, przywłaszczenie, czy też w szczególnych przypadkach – oszustwo.

Istnieje wiele sposobów informowania Policji o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia wykroczenia lub przestępstwa: anonimowe, ustne, telefoniczne, pisemne i osobiste. Najczęściej spotykaną formą powiadamiania o przestępstwie jest zawiadomienie złożone w formie ustnej do spisanego przez policjanta protokołu. W przypadku konieczności zawiadomienia Policji przez członka obwodowej komisji wyborczej lub męża zaufania, najprostszym sposobem będzie zawiadomienie telefoniczne i ustne złożenie wyjaśnień do protokołu.

Zawiadamiając Policję należy podać jak najwięcej konkretnych informacji i dowodów. Przed złożeniem zawiadomienia, osoba zwracająca się do Policji zostanie pouczone o odpowiedzialności karnej za zawiadamianie organów ścigania o niepopelnionym przestępstwie lub za fałszywe oskarżenie innej osoby. **Nie należy jednak z tego powodu obawiać się kontaktów z Policją. Odpowiedzialność karna przewidziana jest tylko wtedy, gdy Policja lub prokurator zostaną świadomie wprowadzeni w błąd.** Jeśli zawiadomienie wynikało z błędnego przekonania powziętego na podstawie okoliczności towarzyszących zdarzeniu, nie ponosi się żadnej odpowiedzialności. Nie należy obawiać odpowiedzialności karnej w związku z przedstawieniem swoich uzasadnionych podejrzeń popełnienia wykroczenia lub przestępstwa.

Przerwa w głosowaniu

Głosowania nie wolno przerywać, chyba że w wyniku nadzwyczajnych wydarzeń zostanie ono przejściowo lub trwale uniemożliwione. Przez nadzwyczajne wydarzenie należy rozumieć wyłącznie takie, które realnie uniemożliwia głosowanie (np. katastrofa budowlana dotycząca budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, brak oświetlenia z powodu zaniku energii elektrycznej itp.). **Głosowanie może być również przerywane na skutek popełnienia w lokalu wyborczym przestępstwa.** Nie są natomiast nadzwyczajnymi wydarzeniami sytuacje o charakterze techniczno-organizacyjnym, takie jak brak właściwej pieczęci, trudność w dostaniu się do budynku lub lokalu przed rozpoczęciem głosowania, zapełnienie się urny itp.

O przyczynach uzasadniających – zdaniem komisji – zarządzenie przerwy w głosowaniu, jego przedłużenie lub odroczenie, obwodowa komisja wyborcza powiadamia niezwłocznie komisarza wyborczego (okręgową komisję wyborczą) i za jej zgodą podejmuje uchwałę w tej sprawie.

Uchwałę o zarządzeniu przerwy w głosowaniu, jego przedłużeniu lub odroczeniu obwodowa komisja wyborcza bezzwłocznie podaje do publicznej wiadomości oraz przesyła okręgowej komisji wyborczej, która przekazuje ją Państwowej Komisji Wyborczej i wójtowi. Uchwałę tę komisja załącza do protokołu głosowania i czyni o tym adnotację w odpowiednim punkcie protokołu głosowania.

W razie przerywania lub odroczenia głosowania komisja zakleja i opieczętowuje wlot urny, ustala liczbę niewykorzystanych kart do głosowania, liczbę osób uprawnionych do głosowania, czyli liczbę osób ujętych w spisie wyborców, oraz liczbę wydanych kart – na podstawie podpisów osób w spisie wyborców. Następnie spis wyborców, niewykorzystane karty do głosowania oraz inne dokumenty komisji umieszcza w odrębnych pakietach, opieczętowuje je i opisuje. Urnę wraz z pakietami oddaje na przechowanie przewodniczącemu komisji. Z czynności tych należy sporządzić protokół, podając w nim liczbę niewykorzystanych kart do głosowania, liczbę osób uprawnionych do głosowania i liczbę wydanych kart.

Po sporządzeniu protokołu przewodniczący komisji zamyka lokal wyborczy i opieczętowuje wejście do lokalu pieczęcią komisji. Pieczęć komisji oddaje się na przechowanie zastępcy przewodniczącego lub innemu członkowi komisji. Wójt zapewnia ochronę lokalu komisji w czasie przerwy w głosowaniu. Komisja oczekuje na przybycie przedstawiciela wójta, który będzie odpowiedzialny za ochronę lokalu.

Przed wznowieniem głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęcie na wejściu do lokalu wyborczego, na urnie i pakietach z kartami oraz spisem nie zostały naruszone. W razie naruszenia pieczęci lub braku pakietów, albo dokumentów komisja opisuje stwierdzony stan w protokole głosowania, zawiadamia o tym niezwłocznie okręgową komisję wyborczą oraz wójta i następnie wykonuje czynności wskazane przez okręgową komisję wyborczą.

Ustalanie wyników w systemie RKW-IT

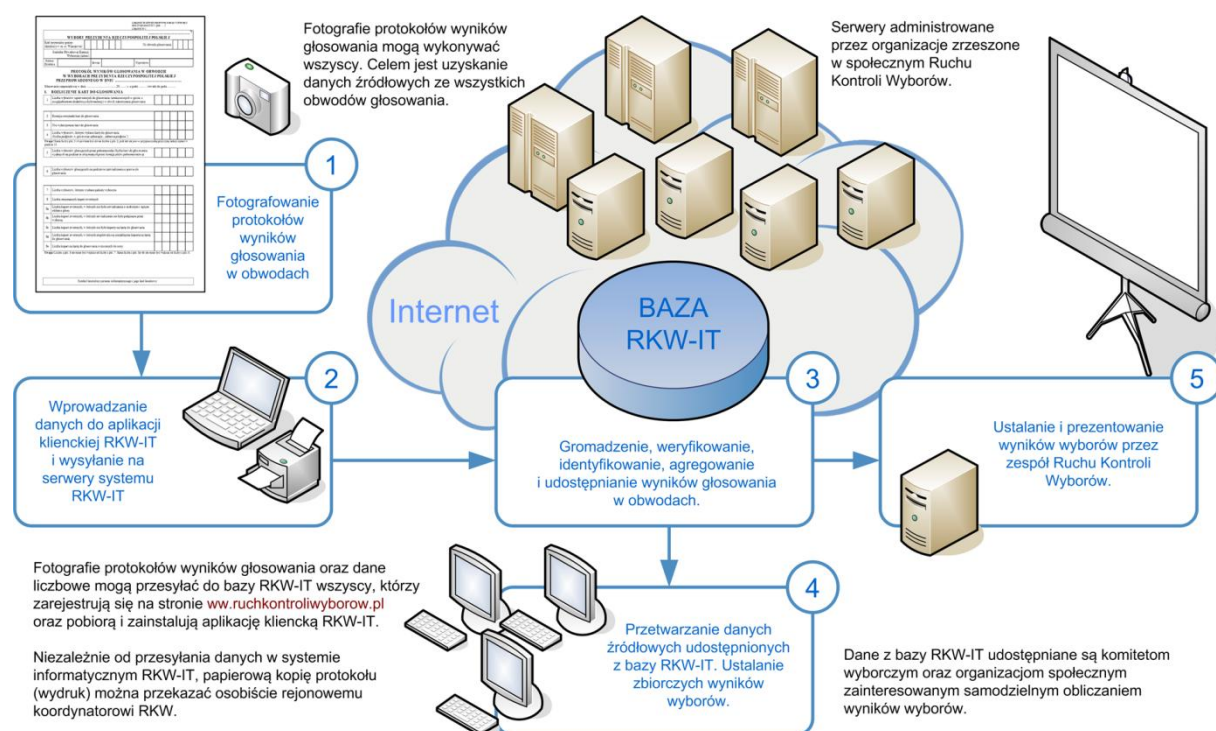
Rażące zaniedbania PKW i podległej jej administracji w wyborach samorządowych przeprowadzonych jesienią 2014 roku zrodziły konieczność stworzenia alternatywnego do państwowej administracji wyborczej systemu gromadzenia i sumowania wyników głosowania z obwodowych komisji wyborczych. Jednym z alternatywnych rozwiązań jest system zorganizowany przez społeczny Ruch Kontroli Wyborów nazywany dalej „systemem RKW-IT”.

Podstawowym celem systemu RKW-IT jest zgromadzenie rzetelnych wyników głosowania ze wszystkich obwodowych komisji wyborczych, czyli stworzenie źródłowej bazy danych służącej do wykonywania dalszych obliczeń przy ustalaniu wyników wyborów. Temu celowi służyć ma fotografowanie podpisanych protokołów wyników głosowania w obwodach, spisywanie tych wyników i przysyłanie ich na serwery działające pod kontrolą organizacji zrzeszonych w społecznym ruchu RKW. Dane źródłowe gromadzone w systemie RKW-IT będą udostępniane wszystkim organizacjom obywatelskim i komitetom wyborczym, które zechcą z nich skorzystać.

Architektura systemu RKW-IT obejmuje trzy podstawowe poziomy funkcjonalne:

- poziom I: zasilanie danymi źródłowymi – wynikami głosowania w komisjach wyborczych,
- poziom II: gromadzenie, weryfikowanie, identyfikowanie i agregowanie wyników,
- poziom III: zliczanie głosów i prezentowanie wyników wyborów.

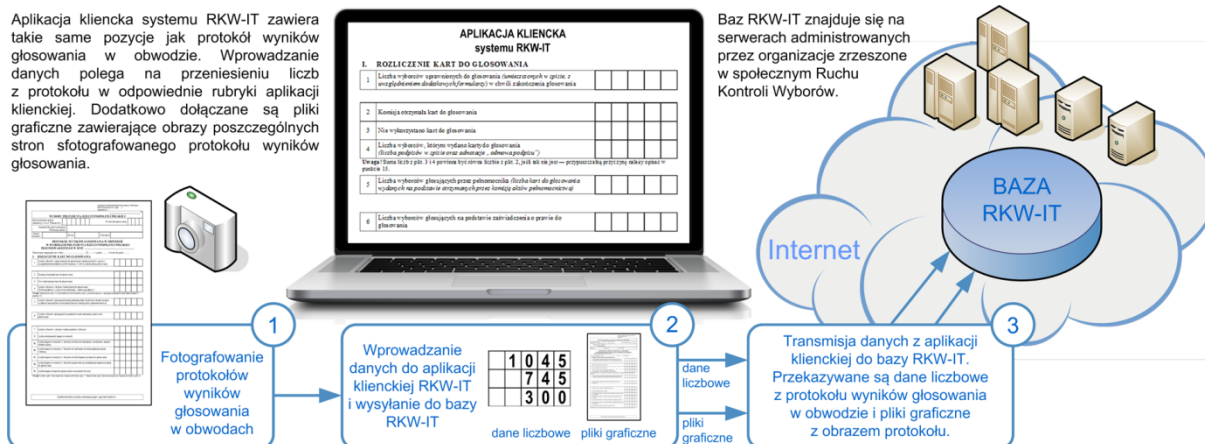
Rysunek 7: Architektura systemu RKW-IT

W ramach systemu RKW-IT funkcjonują dwie równoległe procedury gromadzenia, przysyłania i sumowania wyników głosowania – procedura automatyczna i ręczna. Procedura automatyczna, to przekazywanie wyników głosowania z pomocą informatycznego systemu RKW-IT. Procedura ręczna polega na osobistym, bezpośrednim przekazywaniu i dystrybucji kopii protokołów wyników głosowania w sieci koordynatorów ruchu RKW.

System RKW-IT spełni swoje zadanie jeżeli zostanie zasilony danymi pozyskanymi ze wszystkich obwodowych komisji wyborczych!

Fundamentalne znaczenie z punktu widzenia użyteczności systemu RKW-IT ma pozyskanie dostatecznej liczby wolontariuszy, którzy pozyskają i prześlą dane źródłowe (wyniki głosowania z obwodów). Dla osiągnięcia tego celu konieczna jest wyjątkowa społeczna mobilizacja, skoordynowana współpraca oraz akcja informacyjna.

Rysunek 8: Wprowadzanie danych do aplikacji klienckiej systemu RKW-IT

Wszyscy, którzy chcieliby udzielić wsparcia w tym przedsięwzięciu powinni zarejestrować się w systemie RKW-IT na stronie www.ruchkontroliwyborow.pl, pobrać prostą aplikację kliencką i zainstalować ją na swoim komputerze. W dniu wyborów, po zakończeniu głosowania powinni starannie sfotografować wywieszone w obwodowych komisjach wyborczych protokoły wyników głosowania i przesłać je do bazy RKW-IT z pomocą wcześniej zainstalowanej aplikacji klienckiej. W przypadku jakichkolwiek ograniczeń lub trudności związanych technologią informatyczną, papierowe kopie protokołów należy osobiście doręczyć do koordynatora RKW. Dane kontaktowe do koordynatorów RKW można odnaleźć w witrynie www.stopfalszowaniuw wyborow.pl oraz na forum w witrynie www.ruchkontroliwyborow.pl.

Zalecenia dla mężów zaufania

Psychologiczne aspekty pracy w komisji wyborczej

Praca w komisji wyborczej to sprawowanie szczególnie ważnej, społecznej funkcji. Członkowie komisji zobowiązani są do wykonywania swoich zadań rzetelnie i z godnością. Mężowie zaufania powinni natomiast unikać przyjęcia postawy srogiego kontrolera oraz wywoływania wrażenia, że ich obecność ma na celu zapobieganie oczywistym i spodziewanym fałszerstwom.

Mąż zaufania we współpracy ze swoim komitetem wyborczym lub Ruchem Kontroli Wyborów powinien zapewnić sobie możliwość telefonicznych konsultacji w przypadku konieczności wyjaśnienia różnic zdań dotyczących wyborczych procedur lub sposobów reagowania na nadużycia.

W przypadku złośliwych lub prowokacyjnych uwag w stylu: – *No to nas Pan/Pani tu przypilnuje...* należy podkreślać swoją bezstronność tłumacząc, że obecność męża zaufania w lokalu wyborczym jest korzystna dla wszystkich stron akcji wyborczej. Wszystkim stronom biorących udział w wyborach powinno przecież zależeć na zapewnieniu wiarygodności wyników głosowania. Mąż zaufania nie działa przecież na korzyść jednej, ale wszystkich stron.

Mąż zaufania powinien być kompetentny, czyli bardzo dobrze obeznany z przepisami prawa wyborczego. Jego kompetencje nie powinny jednak być powodem tworzenia atmosfery niechęci lub demonstrowania podejrzliwości wobec członków komisji. Mąż zaufania powinien zachowywać się wzorowo – przychodzić punktualnie na wyznaczone spotkania, zachowywać się taktownie i nie przeszkadzać członkom komisji w wykonywaniu ich zadań. Powinien być zawsze schludnie ubrany, przedstawić się wszystkim z uśmiechem, podając rękę i patrząc w oczy.

Postawy niechęci członków komisji wobec mężów zaufania należą do rzadkości. Należy jednak pamiętać, że okazywana mu przesadna uprzejmość może być elementem manipulacji, mającej na celu uspienie jego czujności. **Mąż zaufania powinien być co do zasady nieufny.**

Bardzo miła, familiarna atmosfera w komisji powinna być sygnałem do wzmocnienia uwagi. Wyręczanie męża zaufania przez członków komisji w jego obowiązkach lub nakłanianie do udania się na wypoczynek może sygnalizować, że w lokalu planowane jest wyborcze oszustwo. Należy pamiętać, że członkowie komisji – nawet ci najbardziej uprzejmi i sympatyczni – nie są kolegami męża zaufania, a praca przy wyborach nie jest towarzyskim spotkaniem.

Lepiej jest zgłosić się do pełnienia funkcji męża zaufania w komisji spoza własnego obwodu głosowania, jakkolwiek niezbyt odległej od miejsca zamieszkania, ze względu wczesnego przybycia przed otwarciem lokalu wyborczego oraz późnego końca pracy i ewentualnej przerwy obiadowej. Daje to również większą swobodę pełnienia funkcji (bez witania się i pogaduszek ze znajomymi osobami) oraz możliwość zachowanie prywatności społecznej postawy we własnym rejonie.

Nie należy niczego podpisywać *in blanco* lub bez czytania. Jakiegokolwiek wątpliwości dotyczące treści dokumentów **należy na bieżąco wyjaśniać i nie wstydzić się pytać.** Należy zwracać szczególną uwagę na celowe wprowadzanie bałaganu w pracach komisji i nie można ulec podstępny namowom do opuszczenia lokalu pod byle pretekstem. Obecność w lokalu to podstawowy warunek sprawowania skutecznego nadzoru nad czynnościami komisji. W przypadku konieczności opuszczenia lokalu, czynności nadzoru należy powierzyć innemu mężowi zaufania wyznaczonemu ze swojego komitetu wyborczego.

Lista kontrolna zadań męża zaufania

Mąż zaufania jest osobą wyznaczoną do monitoringu wyborów i ich kontroli. Jego zadaniem jest **jak najmniej ufać i jak najwięcej widzieć**.

Pamiętaj!

- ! Przyjdź na spotkanie komisji przed wyznaczoną godziną. Jeśli w dniu wyborów okaże się, że po punktualnym przybyciu urna jest już zamknięta, natychmiast zażądaj od przewodniczącego komisji ponownego jej otwarcia, komisyjnego sprawdzenia i zamknięcia.
- ! Zwróć uwagę, czy urna jest poprawnie zabezpieczona i znajduje się w stałe widocznym dla wszystkich członków komisji i mężów zaufania miejscu.
- ! Nadzoruj sprawdzanie przez członków komisji liczby otrzymanych poprzedniego dnia czystych kart do głosowania. Musisz mieć pewność, że liczba kart będących w dyspozycji komisji jest identyczna z rzeczywistą liczbą kart znajdujących się w lokalu.
- ! Na bieżąco notuj wszelkie uwagi dotyczące pracy komisji, zgłaszaj swoje uwagi do przewodniczącego oraz twórz dokumentację dowodową na wypadek protestu wyborczego.
- ! Stałe nadzoruj urnę wyborczą. Obserwuj czy trafiają do niej tylko pojedyncze karty do głosowania.
- ! Zwracaj uwagę, czy wyborcy nie wynoszą lub wnoszą karty do głosowania. Wynoszenie nie jest zabronione.
- ! Obserwuj spis wyborców. Zwracaj uwagę czy członkowie komisji nie wertują bez potrzeby spisu wyborców. Takie zachowanie może oznaczać próbę umieszczenia sfałszowanego podpisu w spisie wyborców za osobę przebywającą za granicą, chorą lub zmarłą lub bezpodstawną adnotację o odmowie złożenia podpisu.
- ! Zwróć uwagę czy karty do głosowania będące w dyspozycji komisji są odpowiednio zabezpieczone przed kradzieżą.
- ! Szczególnie wnikliwie obserwuj urnę wyborczą po zamknięciu lokalu wyborczego. Po opuszczeniu lokalu przez ostatniego wyborcę komisja powinna ją natychmiast opieczetować.
- ! Sprawdź, czy komisja jest w posiadaniu kompletu oryginalnych dokumentów potwierdzających prawo do głosowania (zaświadczeń o prawie do głosowania, pełnomocnictw, spisu wyborców do głosowania korespondencyjnego, kopii dokumentów potwierdzających stały pobyt za granicą).
- ! W trakcie liczenia niewykorzystanych kart do głosowania zwracaj uwagę, czy ktoś nie próbuje ukraść pewnej liczby niewykorzystanych kart. Zanotuj liczbę niewykorzystanych kart do głosowania.
- ! Obserwuj członków komisji podczas liczenia podpisów w spisie wyborców. Zwracaj uwagę na zawyżanie ilości podpisów. Zanotuj liczbę uczestniczących w głosowaniu wyborców.
- ! Dopilnuj, aby po zliczeniu kart niewykorzystanych w głosowaniu zostały one poprawnie zapakowane, opieczetowane i opisane w sposób. Tak samo powinien być zabezpieczony spis wyborców.
- ! Upewnij się jeszcze przed dniem wyborów, czy w lokalu jest wystarczająco dużo miejsca, aby komisja pracowała razem. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości skontaktuj się z koordynatorem z RKW.
- ! Dopilnuj, aby wszyscy odłożyli wszelkie przybory do pisania i mieli puste ręce. W miarę możliwości sprawdź, czy ktoś nie ma np. na palcach „krzyżyków” namalowanych tuszem.
- ! Jeśli liczba kart wyjętych z urny będzie choćby o jedną większa, niż wcześniej ustalona liczba kart wydanych (podpisów w spisie wyborców), konieczne jest ponowne liczenie kart i wyjaśnienie zaistniałej sytuacji. Należy zweryfikować autentyczność kart i zabezpieczyć podejrzone karty jako dowody.
- ! Bacznie obserwuj członków komisji ustalających liczbę głosów ważnych – zwracaj uwagę czy:
 - nie próbują unieważnić głosów przez np. postawienie dodatkowego krzyżyka, lub przedarcie karty;
 - nie próbują wykraść lub zamienić kart do głosowania;
 - nie mają przy sobie długopisów.
- ! Oprotestuj nieprawidłowe działania informując przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej, że postawisz stosowny wniosek z uwagą do protokołu wyników głosowania.
- ! Zwróć uwagę na głosy uznane przez komisję za nieważne. Zanotuj liczbę głosów nieważnych oraz dlaczego zostały uznane za nieważne. Zapisz liczbę głosów:

- oddanych na fałszywej karcie do głosowania;
- bez skreślenia (znaku „x”) przy nazwisku kandydata (karty puste);
- ze zbyt dużą liczbą skreśleń.
- przedartych.

! Zwracaj uwagę na wszelkie przejawy zdenerwowania, zaferowania i zamieszania towarzyszące liczeniu głosów. Notuj na bieżąco podawane wartości, aby można było skontrolować prawidłowość wypełnienia protokołu.

! W trakcie segregowania głosów zwracaj uwagę, czy przewodniczący lub inna osoba kładzie pokazywaną komisji kartę na stos właściwego komitetu wyborczego.

! Przy zliczaniu głosów oddanych na poszczególne komitety wyborcze nalegaj, by głosy w poszczególnych stosach zostały dodatkowo przejrane i policzone przez członków komisji będących przedstawicielami konkurencyjnych komitetów wyborczych.

! Porównuj swoje notatki z ogłaszanymi wynikami. Rozbieżności wymagającą natychmiastowego wyjaśnienia i ponownego, skrupulatnego sprawdzenia wszystkich obliczeń. Sprawdź, czy zapisy protokołu odpowiadają wynikom przeprowadzonego liczenia głosów. Wyniki częściowe zanotowane podczas liczenia przydadzą się do porównania z danymi w protokole.

! Zwróć uwagę na prawidłowe pakowanie policzonych kart do głosowania.

! Poproś o kserokopię protokołu bezpośrednio po jego podpisaniu przez członków komisji wyborczej. Jeśli z jakichś względów go nie uzyskasz, zrób zdjęcie tego protokołu aparatem fotograficznym lub telefonem (zrób kilka fotografii na wypadek, gdyby któreś zdjęcie okazało się nieostre, zbyt ciemne lub niepoprawnie skadrowane).

! Sprawdź czy przewodniczący komisji umieścił na zewnątrz lokalu wyborczego w widocznym miejscu, dostępnym wszystkim zainteresowanym kopię podpisanego przez wszystkich członków komisji protokołu wyników głosowania.

! Porównaj, czy informacje w protokole wywieszonym na drzwiach lokalu wyborczego zgadzają się z danymi zawartymi w protokole podpisanym przez komisję.

Video poradniki dla mężów zaufania

W Internecie pojawia się coraz więcej informacji i porad przeznaczonych dla mężów zaufania. Obok informacji tekstowych można znaleźć również poradniki w formie video. Oto niektóre z nich:

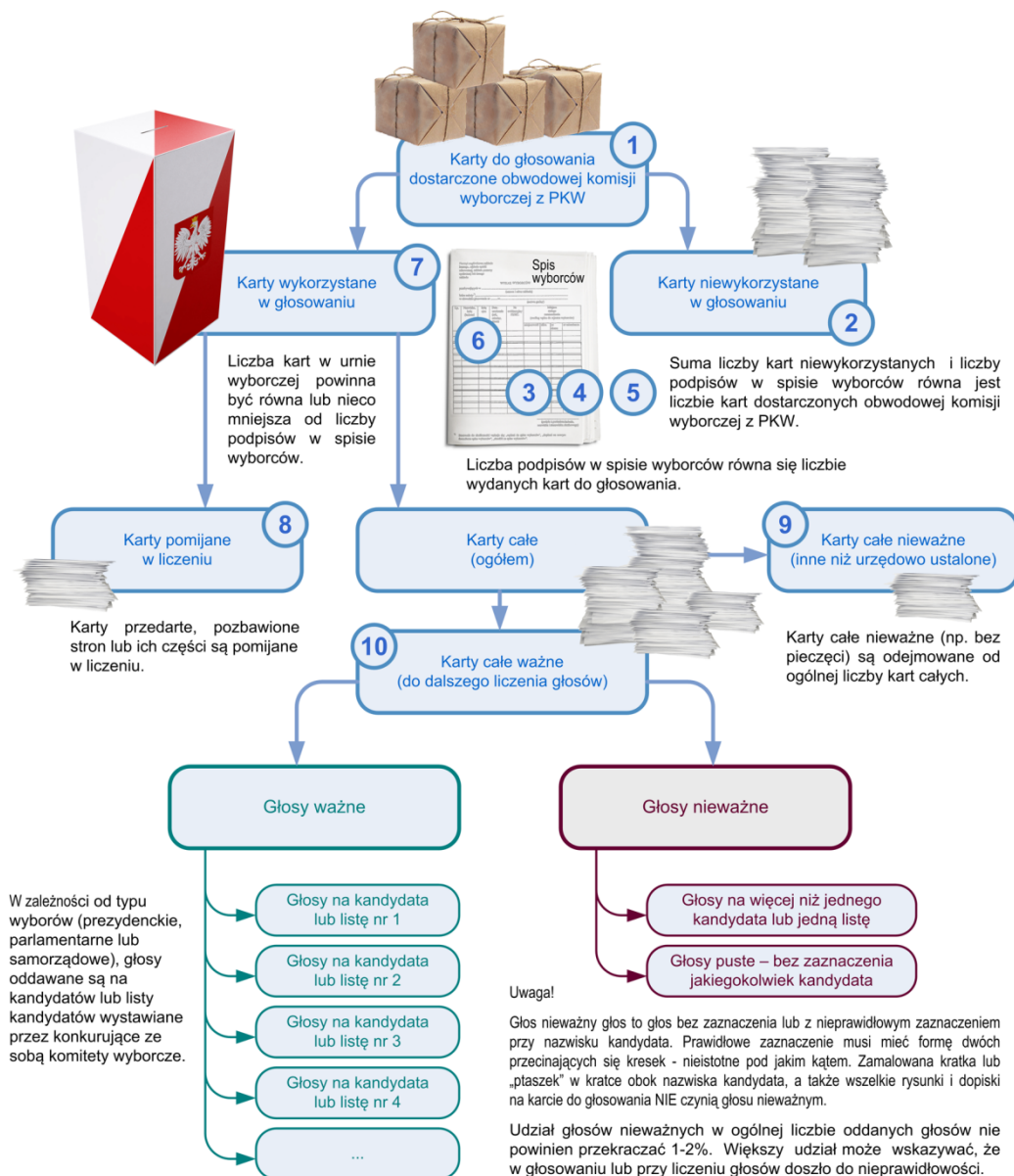
Blog M.Klinowskiego: [Jak zapobiec fałszowaniu wyborów](#).

Video-poradnik - części: [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#)

Schemat ustalania wyników głosowania

- 1 Ustalenie liczby otrzymanych kart do głosowania.
- 2 Ustalenie liczby niewykorzystanych kart do głosowania.
- 3 Ustalenie liczby wyborców uprawnionych do głosowania.
- 4 Ustalenie liczby wydanych kart do głosowania.
- 5 Ustalenie, czy suma liczby kart niewykorzystanych i liczba podpisów w spisie wyborców równa jest liczbie otrzymanych kart.
- 6 Ustalenie liczby wyborców głosujących przez pełnomocnika oraz na podstawie zaświadczeń i korespondencji.
- 7 Wyjęcie kart z urny i oddzielenie ich od innych przedmiotów wrzuconych do urny (czystych kartek papieru itp.).
- 8 Oddzielenie od kart wyjętych z urny kart przedartych, pozbawionych stron lub ich części.
- 9 Ustalenie liczby nieważnych kart do głosowania.
- 10 Ustalenie wyników głosowania – liczby głosów ważnych i nieważnych oraz liczby głosów oddanych na poszczególnych kandydatów lub listy kandydatów.

Uwaga! Wszystkie czynności związane z ustalaniem wyników głosowania powinny być wykonywane przez członków komisji wspólnie. Niedopuszczalne jest dzielenie składu komisji na grupy robocze lub rozdzielanie poszczególnych zadań między członków komisji.

Niezależnie od protokołu wyników głosowania w obwodzie, należy sporządzić osobną notatkę z ustalonymi wynikami głosowania. Notatkę, wraz z kopią oficjalnego protokołu wyników (lub jego fotografią) należy przekazać do właściwego komitetu wyborczego oraz wprowadzić do bazy Ruchu Kontroli Wyborów (elektrycznie lub przez koordynatora RKW).

Dokument został opracowany przez zespół JAWA Media między innymi na podstawie publikacji i materiałów informacyjnych Państwowej Komisji Wyborczej, Krajowego Biura Wyborczego, Komendy Głównej Policji, Stowarzyszenia Solidarni 2010, Klubu Jagiellońskiego, partii Prawo i Sprawiedliwość, Fundacji Batorego oraz artykułów opublikowanych w portalach: dzienniklodzki.pl, infor.pl, stopfalszowaniuwyborow.pl, money.pl, naszdzienik.pl, protestwyborczy.pl, rebelia.pl, rp.pl, wspolnota.org.pl, zbukowska.pl oraz przepisów prawa wyborczego.

info.jawamedia.pl